NEMZETI NŐNEVELÉS.

XV. ÉVFOLYAM. DECZEMBER 1894. X. FÜZET.

NŐI GYÓGYSZERÉSZETI TANFOLYAM.

Mélyen t. Szakosztály!* Legelőször is ünnepélyes köszönetet kell mondanom a «*Mária Dorothea-Egyesület*» nemes buzgalmú Szakosztályának azért, hogy nekem ezen előadás tartására alkalmat nyujtanak. Ezáltal azon, hazánk művelt társadalmában már rég kultivált eszmét, a mely a közpályákon a nők munkakörének kiszélesbítését czélozza, egy újabb női foglalkozás ajánlásával oly körben lehet szóvá tennem és ismertetnem, a hol oly kiváló erélyű és képzettségű, nemkülönben a társadalmi életet vezérlő eszméktől áthatott lelkületű nők vannak, kik, ha az én, a hazai viszonyokkal mérlegelő s a gyakorlati élet követelményeit figyelmen kívül nem hagyó tervezetemet elfogadhatóknak találnák, esetleg annak zászlóvivői lehetnének.

Én ugyanis ez év január havában, az akkori kultuszminiszter, nm. gróf Csáky Albin és Hieronymi Károly, jelenleg is belügyminiszter, urakhoz azonos szövegű memorandumot adtam be, a melyben, hivatkozva arra, miszerint a nők számára a gyógyszerészi, sőt az orvosi pálya is jó ideje, hogy nyitva áll Franczia-országban, 1870 óta Hollandiában, 1876 óta Angolországban és Belgiumban s még régebben Sveiczban, kifejteni igyekeztem, hogy egyelőre czélszerű volna nálunk is a nőket gyógyszertárakban mint segédmunkásokat alkalmazni, mely foglalkozásra azok a szükséges elméleti s előzetes gyakorlati ismereteket, az általam tervezett tanterv-javaslat és szabályzat értelmében, itt a székes fővárosban, hol a megfelelő tanerők rendelkezésre állanak az egyetemi képzés elkerülésével, külön, esetleg magánúton szervezett két éves tanfolyam

* Előadatott a M. D. E. budapesti tanítónői szakosztályában.

által nyernék meg. És én e tanfolyamnak «*Női gyógyszerészeti tanfolyam*» elnevezést adtam.

Az életpályákra előkészítő tanfolyamoknak főelőnye rendesen abból áll, hogy a legszükségesebb elméleti és gyakorlati ismereteket igyekeznek rövid idő, 6—8 hó, vagy egy év alatt közölni a hallgatókkal, de hogy a *női gyógyszerészeti tanfolyamot* tervezetemben két évre kellett kiterjesztenem, ennek oka részben az, hogy az itt szükséges tantárgyaknak, minők: a *kémia, gyógyszerisme, gyógyszerkészítéstan,* az *árszámítás begyakorlása,* a *gyógyszerészeti könyvvitel,* valamint a *gyógyszerészeti törvények* és *rendeletek ismertetése* — sok gyakorlati oldala van, melyeknek elsajátítása hosszabb időt vesz igénybe; de másrészt azért is, mert a tanfolyamra hallgatókul felveendő nők előképzettségéből hiányzik az orvosi vények nyelve: *latin nyelv.* E hiányt a két évi tanfolyam alatt okvetlenül pótolni kell és én azt hiszem, hogy olyan jelöltekkel, kik 4 polgári vagy 4 felsőbb leányiskolai osztályt végeztek, vagy felvételi vizsgálat alapján megfelelő előképzettséget tudnának felmutatni, pótolni is lehetne e hiányt annyira, hogy e tárgyból oly fokú ismerettel birnának, mint ma a 4, esetleg 6 gimnasialis osztályt végzett ifjak, kik régebben, illetőleg újabban a gyógyszerészi pályára léptek és lépnek s magukat azon tovább képezni nem akadályoztatnak. Később, ha a tanfolyam hallgatói esetleg elegendő számmal jelentkeznének, s így az intézmény némileg megszilárdulna, némely polgári vagy felső leányiskoláinkban a latin nyelvet fakultative kellene tanítani s igy ezen előképzettség birtokában levőknél, a szakismereteket például *elemző vegytani gyakorlatokkal* is lehetne megtoldani, a mely tantárgy, a jelenleg általam szerkesztett s ajánlatba hozott tantervezetben nem fordul elő.

Nem kell, azt hiszem, itt bővebben fejtegetnem azon általánosan ismert indokokat, a melyek a gyakorlati életben a nők munkakörének tágítását szükségessé teszik, mert hiszen ezek általánosan minden művelt ember előtt többé-kevésbbé imeretesek, elég csak annyit mondanom, hogy memorandumomban nem hallgattam el, miszerint a vagyontalan és védtelen nő, egyéni képzettségéhez viszonyítva, a neki megfelelő foglalkozásért méltán léphet

fel a társadalomban jogigényekkel, ha a létért való küzdelemben, a társadalom által kiszabott tisztesség útján meg akar maradni. A társadalom erkölcsi ereje pedig csak nyer, ha tagjai, legyenek azok nők avagy férfiak, nem a hivalkodásban, vagy mások könyörületességében, hanem a tisztességes munkában keresik a megélhetés paneczeáját. Mert, ha a neki való munkát a gyöngébb nő is fel tudja használni az ön erejéből való megélhetésre akkor, a mikor sorsa őt arra inti, sőt kényszeríti, úgy ő is hozzájárul az emberi társadalom önálló hasznos tagjainak szaporításához s önmagának, valamint nemének nemesítéséhez.

A gyógyszerészi pálya a nőknek, ha arra a kellő kvalifikácziót megszerezhetik, véleményem szerint megfelelő foglalkozás lesz, mert a nő természetének minden jellegével összeegyeztethető. E foglalkozás ugyanis első sorban megkívánja a háziasság legfőbb vonását, az otthon őrzését; nagyobb testi erőt nem igényel: rendet, pontosságot, lelkiismeretességet, megbizhatóságot, kézi ügyességet és elhamarkodás nélkül való bizonyos gyorsaságot azonban követel, de a melyek a nőknél, többnyire mint nem hiányzó s jól fejleszthető tulajdonok, épenséggel megvannak.

De én t. Szakosztály ezen általános okok elősorolása mellett, a melyek a nőknek a gyógyszerészi pályán való működtetését már is eléggé indokolják, a nők e speciális foglalkozását hazánkban még a közegészségügy érdekében is szükségesnek tartom, mivel vidéken, különösen kisebb gyógyszertárakban, a gyógyszertártulajdonosok és kezelők ma tényleg segédek és gyakornokok nélkül állanak s megbetegedésük esetében nincs, a ki őket kellő módon helyettesítse, a minek, azt hiszem, az ezen gyógyszertárak forgalmi köréhez tartozó lakosság egészségügye vallja csak kárát.

E gyakornoki és segédi hiánynak az az oka, hogy ma nálunk a gyógyszerészi pályára lépőknek legalább 6 gimn. osztályt kell végezniök s ha az egyéves önkéntesi kedvezményben részesülni akarnak, 3 évi gyakornokságuk után többnyire azonnal meg kell kezdeniök a két éves egyetemi tanfolyamot, utánna folytatni az egy éves katonáskodást s csak azután segédeskedhetnek, hogy két éves ilynemű kényszer-gyakorlat után, oklevelüket az önálló mű-

ködésre megkaphassák. Ilyen körülmények között, egynéhány visszamaradt egyén kivételével, a segédeknek legnagyobb része egyetemi tanulmányokkal ellátva működik s az ilyeneknek díjazási igénye nagyobb, mint régebben azoké volt, a kik mint 4 gymnasialis osztályt végzettek vétettek fel 3 évre gyakornokokul és a segédi vizsgálat letevése után, legalább két évig mint nem okleveles segédek voltak kényszerítve működni s csak azután kezdhették meg egyetemi tanulmányaikat. Az ilyenek fizetési igényei jóval csekélyebbek, úgyszólván felényiek voltak s ezekből aztán jutott a kisebb forgalmú gyógyszertártulajdonosoknak is segéd avagy kisegítő, rövidebb v. hosszabb időre.

Ma az ilyen szerényebb igényű munkások oly kevesen vannak, hogy majdnem azt lehet róluk mondani, miszerint számottevőleg nincsenek.

Az általam tervezett női gyógyszerészeti tanfolyam épen ilyen szerényebb igényű s mind a mellett eléggé megbízható segédmunkásokat szolgáltatna a vidéki gyógyszertáraknak főképen oly módon, hogy azok az illető okleveles gyógyszertártulajdonosok vagy gondnokok ellenőrzése mellett működnének s fölszabadítanák őket azon raboskodó állapotból, a melyben jelenleg igen sokan remény telenül sínlenek. Igy aztán némely gyógyszerész családjának leánytagja lehetne kisegítője apjának, vagy beállhatna az a családilag szintén nem csekély előnyökkel járó körülmény, hogy a férj, gyógyszerészi foglalkozásában, hasonlóan képzett neje részéről nyerne támogatást.

Én úgy vélem, hogy maguk a vidéki gyógyszerészek, kik segédet nem tarthatnak, gyakornokot nem igen kapnak, vagy az azok kiképzésével járó felelősséget nem igen merik elvállalni, lesznek az elsők, a kik leányaikat ilyen tanfolyamra örömest fogják küldeni, mert így szorult helyzetükön nagyot segíthetnek; de lesznek azt hiszem mások is, kik ilyen foglalkozásra vállalkozni fognak, mert e pálya is, mint sok más, bizonyos tisztességes és szerény megélhetést eléggé biztosít a munkaképesség idejére.

Különben el kell készülve lenni arra is, hogy mint minden ügynek, úgy ennek is lesznek ellenzői, sőt ilyenek maguk között a

gyógyszertártulajdonosok között is fognak támadni, nevezetesen olyanok, a kiknek vagyoni helyzetüknél fogva módjukban van okleveles segédeket tartani s kényelmi szempontból a felelősséget magukról ezekre háríthatják. Vagy pedig esetleg olyanok is fognak akadni, a kik a nőkkel szemben való konkurrenciát félik. De azt hiszem, hogy ki fognának békülni ezen intézménynyel ők is, ha személyzetük szaporítását majd gazdaságosabban eszközölhetik, de meg azért is, mert javaslatom a nők számára egyelőre nem helyez oly oklevelet kilátásba, a melynek alapján a nők gyógyszertárak önálló kezelésére, vagy azok felállítására jogot formálhatnának.

A javasolt szabályzat 7., 8. és 9. pontjai ugyanis így szólnak:

7. A tanfolyam II. évének bevégzése után, annak hallgatói záróvizsgálatot tesznek. A záróvizsgálat megejtésében részt vesznek a tanári karon kívül a nm. vall. és közoktatásügyi, valamint a belügyminiszter urak kiküldöttei.

8. A képesített nő a vizsgáló tanárok és miniszteri kiküldöttek sajátkezű aláírásával ellátott szabályszerű bizonyítványt kap arról, hogy alkalmazható: gyógyfűszerkereskedésekben és okleveles gyógyszerészek felügyelete alatt gyógyszertárakban és pedig egy évig mint gyakornok, később mint segéd.

Ilyen módon képesített nőt azonban, a kellő felügyelet sikeres biztosítása szempontjából, a gyógyszertártulajdonosoknak, egy okleveles egyén mellett, csak kettőt lehet alkalmazni.

9. Az ezen szabályzat értelmében gyógyszerészi munkákra képesített nők, gyógyszertárak felállítására, vagy önálló kezelésére nem jogosíttatnak.

Ezekből látható, miszerint az én javaslatom a gyógyszerészi pályán egyszerre nem akar a jogokban a nők és férfiak között teljes egyenlőséget, mert ezt a nők majd vívják ki maguknak oly módon, hogy mutassák meg e pályán való életrevalóságukat: de kijelölni iparkodik az első lépést a térfoglaláshoz és a további törekvéshez.

Midőn tehát e nagyérdemű Szakosztálynak a magas miniszteriumhoz beadott emlékiratom még eddig elintézetlen ügyét be-

cses figyelmébe ajánlom, méltóztassék annak azon részétől teljesen eltekinteni, a mely abban a tanfolyam felállítására nézve az én privát vállalkozásomra vonatkozik, a melyről, az ügy érdekeért, bármikor szives örömest lemondok, hanem ha tervezetem méltónak található a kivitelre, úgy kérem azt felkarolni, s én, ha reám a foganatosításnál szükség lesz, a mennyi az én csekély tehetségemtől kitelik, *úgyis mint orvos, úgyis mint okl. gyógyszerész* s *végül mint tanár* tapasztalataimat s szellemi erőimet az ügy diadalra jutásáért szivesen áldozatul hozom.

Budapest.

Dr. Lengyel Alajos.

HUSZONÖT ÉV TÖRTÉNETE.*

Mélyen tisztelt ünneplő közönség! Ennek az intézetnek története — a mely ma ünnepli meg fönnállásának 25. évfordulóját — egy fényes névhez fűződik, a melyet kiejteni is dicsőség: Br. Eötvös Józseféhez, a humanizmus nagy apostolához. Ő teremtette meg ezt az intézetet, az ő vezérlő szelleme irányította első lépéseit, áldása kisérte eddigi útján.

Az intézet léte az 1868. népoktatási törvényben gyökerezik, abban a törvényben, a melynek megalkotóját áldani fogja a hálás nemzet az idők végtelen teljéig, a mely hosszú évtizedek részint hibás, részint kényszerű mulasztását hozta helyre. Már 1848-ban, első minisztersége idejében, meg akarja alkotni br. Eötvös a népoktatási törvényt, mert nem ismer a minden irányba kiható nemzeti törekvések közt sürgősebbet, fontosabbat, mint hogy e törekvéseket az iskola közvetítésével átplántálja a nép szívébe, mert csak akkor érzi azokat biztosítottnak, ha országszerte erős, egységes érzületből fakadnak. E szándékában azonban meggátolja őt gyászos önvédelmi harczunk, a melynek lezajlása után hosszú évekig tétlenségre vagyunk kárhoztatva. Végre üt a szabadulás órája, a nemzet fölébred dermedtségéből, létrejön a kiegyezés, megalkotják a legsürgősebb közjogi törvényeket, s alig hogy ez alaptörvények megvannak, br. Eötvös József — Magyarországnak ujra vallás- és közoktatásügyi minisztere — nemes ambicziját most is e törvény lehetőleg helyes megalkotása foglalkoztatja.

Szerencsés végzet, mely abban a korban adta őt nekünk, a

* A budai állami tanítónőképző intézet 25 éves fennállásának örömünnepén tartott fölolvasás.

melyben a nemzet jövőjét biztosítandó alkotásokra volt szükség, abban a korban, a melyben ez ügyek iránt lelkesedést kellett teremteni. Ki értett volna ehhez jobban, mint ő, szeretetével az egész emberiséget átölelő, kiváltságokat nem ismerő szellem. S valóban, az az általános lelkesedés, a melylyel a nemzetnek minden elfogulatlan, előítéletektől ment tagja fogadta az általa az országgyűléshez a népiskolai közoktatás tárgyában benyújtott törvényjavaslatot, bizonyítja azt, hogy mennyire közóhajtottá vált népoktatásunk ügyének rendezése. Mindenki magáévá teszi Eötvösnek azt a fölfogását, hogy a nemzet jövője tisztán kulturai kérdés, hogy a nép műveltségén nyugszik az államhatalom, s hogy azokon az okokon kívül, a melyek minden államban fontossá teszik a népnevelést, az alkotmányos országokban van még egy nagy ok, a mely a népoktatást az állam kötelességévé teszi: az a tény, hogy az ilyen államban befolyást gyakorol a nép az állam vezetésére s ennélfogva a nép műveltsége közvetve befolyással van az állam kormányzatára. Csak művelt ember lehet igazán szabad ember, a ki törvénybiztosította jogaival élni tud. Az egyetlen mód, — úgymond, — a melylyel a nép erkölcsi nevelésére hatni lehet, a népoktatásban keresendő. «Valamint az Isten a teremtést a világossággal kezdé, úgy az, a ki szépet akar teremteni (s vajjon, a kik azon fáradnak, hogy e népchaosból egy nemzet legyen, nem azt akarják-e?) adjon neki világosságot mindenekelőtt, a többi magától jön.» (Gondol.) Ez a fölfogás magyarázza meg, hogy Eötvös a népoktatásnak törvény által való rendezését sorrendre nézve eléje teszi a középiskolák és felső oktatás ügyeinek. A nemzeti kulturát szimbolikusan egy piramishoz hasonlítja, a melynek széles alapon kell nyugodnia, hogy szilárd állása legyen; e széles, szilárd alap a népműveltség, a közműveltség. A közműveltség terjesztését, s erre a népoktatási intézetek fölállítását, jórészt az állam kötelességeinek ismeri. Bölcs előrelátással nem követeli azonban azt a jogot, hogy a népnevelésről kizárólag az állam gondoskodjék, mintegy monopoliumot gyakoroljon a nevelés terén, hanem meghagyja sértetlenül a szülők jogát gyermekeik nevelésében, nem csorbítja az egyházak jogát sem, a mennyiben részt ad nekik az iskolák fön-

tartása által abban a föladatban ezentúl is, a mit eddig úgyszólván kizárólagosan ők teljesítettek. Mint maga is mondja, a törvényjavaslatot a legtágabb és legteljesebb tanszabadság elvére alapította, nemcsak a létező felekezeti iskolákat ismeri el, hanem teljes szabadságot ad új népoktatási intézetek fölállítására minden felekezetnek.

A népoktatási törvény, mely 1868. decz. 5-én nyert szentesítést, kimondja az általános, a kötelező iskoláztatást s ezáltal mintegy rákényszeríti a népet, hogy a műveltség áldásaiból kivehesse a maga részét, a minek a szükségét mindeddig nem érezte, mert nem ismerte.

Ez a törvény egyenlő fokú népoktatási intézeteket jelöl ki a leányok és fiuk számára, megveti a nőnevelésnek szélesebb körü, teljesen a kor szellemének megfelelő alapját, abból az elvből indulva ki, hogy a fiuk és leányok nevelése és oktatása közt nem fokozati, hanem csak milyenségi lehet az eltérés. A nőnevelést Eötvös elsőrangú és elsőrendű szükségletnek ismeri, egyetért a nagy Széchényivel, ki így szól a magyar nőkhöz: «Ti vagytok a polgári erény s a nemzet őrangyalai, mert ti vontok minden körül bájt és életet. Ti emelitek egekbe a port s halhatatlanságra a halandót». Azért vár a nőneveléstől oly sokat, mert a leányoknak nemzeti szellemben való nevelésével látja biztosíthatónak a haza egységét, a nemzeti közszellem megerősödését. A nőnevelést nagyrészt a nők kezébe kívánja letenni; kifejezésre juttatja a fölfogást a törvényben is, a mely tanítónőképző-intézetek fölállítását rendeli el.

Sok nehézség, a körülményekkel való megalkuvás, sok engedmény, sok lemondás után létrejön a törvény. Szinte lázas sietséggel indul meg a végrehajtás megindításával járó töménytelen munka. Egymásután állítják föl az állami népoktatási intézeteket, a melyek — mint megannyi példánykép — versenyre serkentik a többi iskolafentartó hatóságokat is; mindenütt iparkodás, haladás mutatja az úttörő nyomát. Ennek a lelkesülés tüzétől megaczélozott munkaerőnek szemtanui voltak a kor munkásai, de az elért eredményből mi is meg tudjuk becsülni. Csak az nem gyönyörködhetett a sikerekben, a kinek köszönhetjük. Nem telt bele 3 év

sem, — miniszteri tárczájának átvetele óta, — hogy megszünt dobogni az a nagy szív, annyi emberszeretet forrása. Tudta ő, hogy munkája csak a kezdet kezdete, egy kicsinyke mag csupán, a melynek nagy terebélyes fává növekedését szemlélni, virágaiban gyönyörködni és gyümölcseit élvezni más nemzedékek áldása és büszkesége lesz. Tudta, hisz maga is mondja az 1870. évi miniszteri jelentésben a népnevelésről szólva, hogy: «Valamint a jövőt tekintve soha nem lehetünk túlzók követeléseinkben, úgy szükséges, hogy a mi törekvéseink pillanatnyi sikerét illeti — szerények legyünk várakozásainkban. Az általános műveltségi állapotoknak rögtöni, vagy néhány év alatti átváltoztatása túlterjed még a nemzet hatalmának körén is. Oly növény az, mely csak folytonos ápolás mellett tenyészhetik, oly ügy, melynél a siker inkább tevékenységünk folytonosságától és következetességétől, mint azon hévtől függ, melylyel azt megkezdjük». S mégis, — maga is szeretett volna az igéret földjéig eljutni velünk, a melyet — mint egykor Mózes az ő népének — csak messziről mutathatott meg, kijelölvén a megalkotott törvénynyel haladásunk irányát. S noha hálánk nagy a Gondviselés iránt, hogy e gazdag szellemmel ajándékozott meg bennünket, mégis békétlenséggel érezzük, hogy korán vesztettük el.

*

Néhány hónappal az 1868. törvény életbe lépte után, 1869. őszén 4 állami tanítóképzőt és 1 tanítónőképzőt nyit meg br. Eötvös. E tanítónőképző-intézet a budai. Jóval megelőzőleg, előrelátóan gondoskodik a képzőkhöz alkalmas tanárok megnyeréséről és kiképzéséről. Már 1868-ban 5, 1869-ben 24, 1870-ben 22 tanárjelöltet küld ki államsegélylyel Németország és Schweiz kitünőbb képzőibe kiképeztetésük végett. E dolgot halasztást nem türőnek állítja, mert az egybeállított statisztikai adatok a gyermekek iskoláztatásáról nagyon szomorú képet tárnak föl; az iskolaköteleseknek 47%-a jár csak iskolába s körülbelül 1000 tanítóra van szükség, hogy az összes iskolakötelesek oktatása lehetővé váljék.

1869 deczember 15-dike az a nap, a melyen intézetünk, az ország legelső állami tanítónőképzője, az esemény fontosságához mért

külső díszszel, az akkor már a népoktatási törvény értelmében kinevezet tigazgató-tanács jelenlétében megnyittatott. A mai nap a megnyitás 25. évfordulója, nemcsak ennek az intézetnek, hanem az egész tanítónő-képzésnek, a nemzeti nőnevelésnek, az egész tanítónői intézménynek ünnepe, mert innentől kezdődik úgyszólván ez intézmény léte, e nap emlékéhez fűződnek összes sikerei.

E sikernek titkát két név magyarázza meg: br. Eötvösé, ki az intézményt megteremtette, és Zirzen Jankáé, a ki életrevalóvá nevelte.

Br. Eötvösnek éles szeme fölismerte Zirzen Jankában az ő nőnevelési és tanítóképzésre vonatkozó eszméinek legalkalmasabb bizományosát, ki azokat biztos, erős kézzel fogja érvényre, sőt diadalra juttatni. A nagylelkű, jó emberek szerencséje most is vele van, a mikor Zirzen Jankát állítja az első tanitónőképző élére, őt bizván meg az 1869. nov. 19-én kelt kinevezési okmánynyal ennek az intézetnek igazgatásával, szervezésével. Az intézetre való fölügyelet jogát — a kir. tanfelügyelőség és az igazgatótanács törvénybiztositotta jogkörének csorbítása nélkül — közvetlenül magának tartja fönn. E ténykedésével is a tanítói hivatásnak általa elismert és különösen a Néptanítók Lapja első számában közölt, a néptanítókhoz intézett szózatában remekül kifejtett fontosságát tünteti föl. Szellemi irányzójává lesz az első tanítónőképzőnek, közvetlenül akarja az általa alkotott törvény szellemét, intencióit tolmácsolni az innét kikerülő tanítóknak.

Nem fárad bele, hogy részletes utasításokat ne adjon saját maga és ne adasson lelkes táborkara által a kezdet nehézségeivel küzdő, alkalmas anyag, és alkalmas eszközök nélkül szűkölködő igazgatónőnek. És nagylelkű gondja az intézetre nézve nem pazarlása lelki kincseinek, mert ott van az a lelkes, fáradságot és akadályt nem ismerő igazgató, ki e kincsek, e tanácsok és utbaigazítások minden morzsáját fölfogja és értékesíti, ott van Zirzen Janka.

Zirzen Janka, a ki saját érdekeit elmellőzve, szakadatlanul az intézet fölemelésén, fölvirágoztatásán munkál, és a már eddigi 26 éves nevelői gyakorlata alatt szerzett tapasztalatait fölhasználva neveli a rábízott kis sereget. Neveli őket pályájuk iránt való nagy,

szinte rajongó lelkesedésre, s a mellett nem lankad, nem veszít hivatása szeretetéből ő maga semmit. Sőt a kezdet sikerei s a jövő reményei egyre ösztönzik tevékeny szellemét, hogy megállapodást ne ismerjen, hogy mindig előre, magasabbra törjön s vigye magával azokat, a kiktől a kishitűség, vagy a közöny idegen.

Zirzen Janka törekvéseiben buzgó támogatókra talál, a kik az ügyön olyan szeretettel csüggenek, mint ő maga; az igazgatótanács tagjaiban, a melynek tagjai: Zichy Antal, a főváros akkori tanfelügyelője, dr. Ballagi Mór, dr. Hunfalvy János, dr. Peregriny Elek, dr. Bellaágh József és Léderer Ábrahám, kik közül ez évfordulót csupán mtgos Zichy Antal és Léderer Ábrahám érték meg. Az ő buzgalmukról és ügyszeretetükről az intézet belső életének minden mozzanata egy-egy fényes tanuságtétel.

A főváros akkori kir. tanfelügyelője részint hivatalos tevékenységével mozdítja elő az intézet ügyeit, részint hivatalos látogatásai alkalmával buzdítja, lelkesíti a növendékeket a műveltséget biztosító eszközöknek fölhasználására; pályakérdéseket tűz ki s az érdemes munkák jutalmazására jelentékeny pályadíjakat ajánl föl. A legnagyobb elismerés hangján emlékezik meg a tanítókról általában s az intézet tanári testületéről is, midőn hivataláról lemondva a magánéletbe vonul. «Ha bármely emberbarát vagy érdemes hazafi előtt kalapot emelek, — ugymond, — nincsen senki, a kit egy hivatásának élő, lelkes tanítónál többre becsülhetnék s a ki iránt magamat és a nagy közönséget hála és főleg anyagi elismerés dolgában mélyebben eladósodottnak nem érezhetném.

Csodálhatjuk-e, ha Zirzen Janka vezetése és lelkes tanügybarátok támogatása mellett az intézet fennállásának első éveiben biztos, és hozzátehetjük: helyes irányt vett, csodálhatjuk-e, hogy míg fölállításakor alig jelentkeztek tanulók fölvételre (mindössze 9, később az év folytán 17, összesen 26), már az első év végén országszerte ismert az intézet, tömegesen jelentkeznek növendékek, a kiket már mind fölvenni nem is lehet. Csodálhatjuk-e, hogy feléje fordult a közönség figyelme, bizalma, mikor maga a tanügyi kormány is kiváló érdeklődéssel kisérte az intézet fejlődését, életének minden momentumát. A közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak

előkelő tagjai nagy számmal jelennek meg az intézet első tanévi vizsgálatán és biztosítottnak látják az intézet fölállításához fűzött remény teljesedését. Meggyőződtek róla, hogy az a képző-intézeti szervezet, a mely a népoktatási törvényből sarjadzott ki, egészében megfelelő. E szervezet szellemében történik az intézet vezetése tovább is.

A képző-intézet tanári testülete fölállítása évében az igazgatón kívül 1 rendes tanárból, 1 rendes tanítónőből, 3 hitoktatóból s 1 ének- és zenetanárból állott. E tanári testületnek egy tagja maradt a mai napig az intézet kötelékében, Molnár Leontin. A többi kinevezettek csak az első év végéig osztozkodtak a kezdet nehézségeiben. Az 1870/71. évben az intézet, életének második évében, gyakorló iskolát kap, a melyet máris látogatnak a II. éves növendékek oly czélból, hogy a tanítási ügyességet a gyak. iskola vezetőjének példájából és útmutatásából elsajátítsák.

Az 1871/2. évben három évfolyammá egészül ki az intézet; a III. osztály tanulói ez évben már rendszeresen kisérleteket tesznek a tanításban, a képző-intézettel kapcsolatban fölállított osztatlan, ekkor még 3 osztályú elemi gyakorló iskolában. Hogy pedig az oktatás gyakorlatát a városi viszonyoknak inkább megfelelő osztott iskolákban is észlelhessék, a III. éves növendékek a fővárosi nyilvános iskolákat is látogatják. Ismeretkörük bővítésére is nyilik alkalmuk, a mennyiben meglátogatják a fővárosban levő műgyűjteményeket, tudományos intézeteket, és meghallgatják helylyelközzel az ő ismeretkörükbe vágó tudományos fölolvasásokat is. Hozzászoknak a komoly foglalkozáshoz, egész életükre irányt nyerhetnek munkálkodásukhoz. Ezek a fő irányelvek ma is a tanulók nevelésében, gyakorlati kiképzésében.

A képző-intézet szervezete a lefolyt 25 év alatt sokféle, leginkább a szükség és a körülmények okozta változáson ment keresztül.

Az 1872/3. tanévben az elemi képzővel párhuzamban megnyilt intézetünkben a polgári tanítónőképző is. Nem kapott külön tanári testületet, óráinak nagy részét az elemi képző-intézet tanárai, azonkívül 3 óraadó tanár látta el. Ez intézet ilyen gyors felállítá-

sára részint az egyre-másra létesített polgári iskolák elláthatása, részint az a tapasztalat bírta a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter urat, hogy a magánúton a polgári iskolai képesítő vizsgálatra jelentkező tanítónőjelöltek rendkívül csekély készültséget hoztak magukkal, úgy hogy kénytelen lenne nagyon alacsony mértéket alkalmazni a vizsgálatnál, ha a polgári iskolák számára tanítónőkhöz akarna jutni, a mit pedig az iskola és az intézmény kára nélkül nem tehet. Megnyilik tehát a polgári képző 9 növendékkel, a kik közül 5 a természettudományi-mennyiségtani, 4 a nyelvtudományi szakcsoportot választotta. A polgári képző második osztálya is megnyilván a következő évben, tanári kara is kibővül néhány óraadó tanárral, de még mindig nincs önálló, különvált tanári testülete.

Az 1875/6. év nagy eseményt jelez az intézet életében; változás áll be vezetésében és szervezetében ismét. Ez ideig fennállása első hat évében az intézet kifejlődött, megizmosodott, s az innét kikerült tanítónőkkel az intézmény a legtágabb körben bebizonyította életrevalóságát, úgyannyira, hogy még a miniszteri jelentésekben is kifejezésre jut az a széleskörű elismerés, a melylyel a tanítónők munkája, ügybuzgalma és hivatottsága országszerte találkozik. A hatodik év végén, 1875 őszén, Zirzen Jankát a Budapesten a VI. kerületben felállított második tanítónőképző élére állítja a közoktatásügyi kormány, elrendelve egyszersmind, hogy a polgári tanítónőképző is az ujonnan fölállított intézettel hozassék kapcsolatba s a budai intézet csupán az elemi tanítónőképzés czéljaira szolgáljon.

Az 1877. évben a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr rendelete folytán fölszólíttatnak az intézet növendékei, hogy a kik 3 évi tanulás után az elemi tanítónőképesitő-vizsgálaton kívül még a háziiparmunkából is külön vizsgálatot óhajtanak tenni, jelentkezzenek e külön tanfolyamban való részvételre. Nem egy külön tanítónőképző, hanem kizárólag az intézet növendékei számára egy külön kurzus létesül. Ez intézkedést a következő okok tették szükségessé: 1. Hazánknak nagyon sok, arra alkalmas vidékén nem dolgozik a föld népe szántóföldje művelésén és barmai

gondozásán kívül semmit. Ez által tömérdek munkaerő marad kihasználatlanul, a mi nemzetgazdasági nagy veszteség. Ezen segítendő, meg akarja a miniszter ismertetni a tanítók közvetítésével a néppel a háziipart s a vele való foglalkozás hasznát. 2. Az elemi képzéssel akarja kapcsolatba hozni az ipartanítást, mert a kivitelben czélszerűbbnek találja ezt az eszközt, mint a külön iparmunka tanítók alkalmazását. 3. Mert a különböző kiállítások, a melyeken az intézet mint kiállító részt vett (u. m. 1873. bécsi nemzetközi, az 1876. párisi), meggyőzték az intéző köröket arról, hogy növendékeink tanítónői kiképeztetésük kára nélkül szakszerű és alapos készültséget sajátíthatnak el ezen ügyességekből is. A további tapasztalatok még inkább megerősítették az eddigieket, mert az intézet az 1878. székesfehérvári, az 1881. budapesti nőipari s az 1885-ben tartott budapesti országos kiállításon kézimunkáival ismételt kitüntetésekben részesül.

Az ipari szakra való kiképzés ez idő óta folytonosan gyakorlatban van intézetünkben, csakhogy míg kezdetben a tanári testület minden tanulóval egyformán végeztetni kívánta ezt a szakkurzust is, ma csak az elméleti tárgyakban erősebb, s a kézimunkában a mellett ügyes tanulóknak engedi meg az ebben való részvételt. A tanítási anyag is a lassanként szerzett tapasztalatok szerint változásokat szenvedett. Míg kezdetben ugyanis a gyakorlati kézimunkákban is megkivántatott mindaz, a mit a háziipari tanítónőképzők számára az 1877. évi 22678. sz. min. rendelettel kiadott tanterv megszab, ma már a kézimunkáknak csak azok a nemei taníttatnak, a melyek legpraktikusabb értékűek, a melyek az intézetünkből kikerülő s a legnagyobbrészt városokban alkalmazott tanítónők számára elkerülhetetlenek, u. m. az elemi és polgári iskolai tanításban előforduló összes kézimunka nemek, különösen fehérnemű és felsőruha szabás, kézi- és gépvarrás, fehér és szines himzés.

Az elemi tanítóképzésre fordított idő tekintetében is nevezetes változás áll be az 1881/82. tanévvel. Már az 1872. évi miniszteri jelentés elegendőnek nyilvánítja a fölállított tanítóképzők számát, a mennyiben 1871-ben 19 állami és 40 felekezeti tanítóképző

áll fönn, a melyek közül összesen 10 foglalkozik tanítónőképzéssel. Már e jelentés hangsúlyozza, hogy a tanítóképzőknek nem annyira extenziv, mint intenziv fejlesztésére kell fektetni ezután a fősúlyt, és már ez időtől fogva minden törekvés e felfogás felé hajlik. A tanítónői pályára valóságos tódulás tapasztalható. Minden évben 100-on, sőt két éven át 200-on is felül emelkedik a jelentkezők száma. Az intézet fennállásának első éveiben rendszerint 60 körül jár a fölvett növendékek létszáma. Ennyi tanulónak oktatása és helyes irányú kiképzése ebben a szakiskolában lehetetlennek bizonyul s azért a létszám apasztása iránt évről-évre tétetnek lépések, mert a törekvés oda irányul, hogy a növendékek az évről-évre fokozódó kívánalmaknak megfelelőleg minél jobban, minél alaposabban legyenek kiképezhetők.

A vallás- és közoktatásügyi miniszter úr részint e tódulás korlátozására, főleg azonban oly czélból, hogy az elméleti tárgyak tanítása behatóbb lehessen s végül, hogy a tanítás gyakorlatában fölügyelet, útbaigazítás és ellenőrzés mellett az eddiginél nagyobb jártasság megszerzésére legyen a jelölteknek alkalmuk, 1881/15369. sz. rendeletével 4 évfolyamúvá alakítja át az elemi tanítóképző-intézeteket, megengedvén, hogy a képesítő vizsgálatot a jó készültségű jelöltek a tanfolyam bevégeztével azonnal letehessék. A tanítóképzés emelését czélzó ez intézkedés örvendetes változás ez intézmény történetében. Az 1882/83. évtől kezdve tehát ennek az intézkedésnek következtében intézetünk is négy évi tanfolyammal bir. A tanítási anyag teljesen az 1881. évben kiadott miniszteri tanterv értelmében dolgoztatik föl.

Intézetünk szervezetének történetében még egy fontos mozzanat van, a melyet el nem hallgathatok, a nevelőnőképzővel való egyesítés.

Régen érzett társadalmi szükséglet, hogy művelt nevelőnőink legyenek. Sőt több ennél, egyuttal a nemzeti szellem, a nemzeti érzület, a nemzeti összetartás érzetének, a hazafiságnak kérdése. Teleky Blanka grófnő, a lelkes honleány, ezelőtt csaknem 50 esztendővel meggyőzőn és ékesen fejti ki a művelt magyar nevelőnők kiképzésének és alkalmazásának sürgős szükségét a Pesti Hirlap

1845. évfolyamában közzétett, híressé vált «Szózatában», a melyet a magyar főrendű nők nevelése ügyében irt. A Szózat lelkes hangja és eszméi tág körbe jutottak el; a nagy Széchényi figyelmét is magára vonja az eszme, a ki magánkörben vita tárgyává is teszi a kérdést. A Szózat irója, hogy a magyar nevelőnőhiányon segítsen s a külföldi nevelőnők alkalmazását fölöslegessé tegye, arra gondol első sorban, hogy magyar nevelőnőket képezzen a főrangú családok számára, majd czélja elérését rövidebb idő alatt óhajtván biztosítani, előkelő nevelő-intézetet nyit saját vezetése alatt a főrangú családok leányai számára. Az 1848-iki nagy események végét vetik ez intézetnek. A gyász, a borulat évei nem alkalmasak a nemzeti törekvések előbbrevitelére; ez a kérdés is szunnyad, mint annyi más, a mi kulturánk fejlődését rohamosabbá tehette volna.

Mikor a nap újra kisütött fölöttünk, a társadalmat annyi más lényegesebbnek látszó törekvés foglalkoztatta, hogy erre senki nem gondol, holott a társadalmat illetné meg első sorban a nevelőnőképzésről való gondoskodás. Napról-napra új és kedvezőnél-kedvezőbb ajánlatokkal fordulnak a családok nevelőnőkért az állami képző-intézetekhez; de nem elégíti ki őket az a tudás, az a műveltség, a mit az elméleti és gyakorlati tárgyakban a tanítónőképző-intézetekből magukkal visznek; zene- és idegennyelvi ismereteket is kívánnak a nevelőnőktől, a mit megszerezni a képző-intézetekben a megkivánt fokban nincs alkalmuk. S noha a vezető köröknek az a meggyőződésük, hogy a magyar nő nevelésében a magyar műveltség megszerzése az első és legfontosabb dolog, mégis kénytelenek az eddig még általánosabb fölfogáshoz alkalmazkodni, számolni a társadalomnak e követelményével. Ezek a tapasztalatok indítják a II. ker. képző tanári testületét már 1877. tavaszán arra, hogy néhány, a nevelőnői pályára alkalmas növendék számára külön franczia nyelvi és külön zenei tanfolyam szerveztessék. Még ugyanez évben, az 1877/8. tanév elején megengedi a közoktatásügyi m. kir. miniszter e külön tanfolyamot olyformán, hogy néhány megfelelő kvalifikáczióval biró növendék a rendes tantárgyakon kívül a II. osztálytól kezdve a francziában és zenében külön oktatást nyer-

hessen. E tanfolyamra 11 növendéket vettek föl. Mivel azonban nem volt rendezve e tanfolyamnak a szervezete s ennélfogva a haladás a külön tárgyakban inkább a növendékek magánszorgalmára volt bízva, továbbá, hogy nyoma sem volt az elbocsájtó okleveleken e külön kurzus végzésének, azonkívül a rendes, akkor még három éves tanítónőképzői tanfolyam elvégzése annyi terhet rótt az intézet tanulóira, hogy — mivel a melléktárgyakra nem marad elég idejük — alig tudnak számottevő eredményt fölmutatni, — mindez arra birta a tanári testületet, hogy 1880-ban egy memorandumot terjeszszen az igazgató-tanács által a közoktatásügyi m. kir. miniszterhez, a melyben a nevelőnői tanfolyam szervezetének főbb kérdései alaposan föl vannak tárva. E szervezet szerint az akkor még három éves tanfolyamot egy IV. évfolyammal kellene megtoldani, a melyben majdnem kizárólag csak a külön kurzus tárgyaival foglalkoznának a jelöltek. A kisérlet e szervezet értelmében megtörtént e tanfolyam fölállítására, de a gyakorlatban nem vált be és 1883-ban föl is hagytak vele. Megmaradt azonban ez időtől fogva az a gyakorlat, hogy a franczia nyelvet mint rendkívüli tárgyat tanították a képző-intézetben.

Az 1885—86. iskolaévben a VI. ker. áll. polg. tanítónőképző-intézet mellett önálló nevelőnőképző-intézetet létesít közoktatásügyünk akkori kitünő vezére, Trefort miniszter. Ez időtől fogva 9 éven át annak az intézetnek kötelékében képeztek nevelőnöket nagy gonddal, de a szükséglethez képest nem eléggé kielégitő eredménynyel. Az intézet külön szervezetet, külön tantervet és vizsgálati szabályzatot kapott ugyan, de nem vele különálló tanári testülete, s nem volt meg a szoros kapcsolata a vele egybekötött polgári képzővel. A czélszerűségi szempontok kivánatosnak mutatják, hogy a polg. képzőtől választassék el a nevelőnőképző és a vele egyenlő fokozatú, szervesen összekapcsolható elemi tanítónőképzővel füzessék egybe. 1893-ban kimondja gr. Csáky miniszter az egyesítés szükségét és főbb elveit, a VI. ker. és a II. ker. állami képző-intézetek tanári testületeinek közös tanácskozmányai alapján elkészül az egyesített két intézet szervezete, a következő főbb elvek szerint:

1. Az egyesített intézetbe fölvett tanulók a tanítónőképzők számára kiadott min. tantervben foglalt tantárgyakat — német nyelv és a zene kivételével — egyenlő mértékben, együtt tanulják.

2. A német nyelvet a többi tanulóktól különválasztva, külön tanterv szerint tanulják.

3. A franczia nyelvet csupán a nevelőnőképző növendékei tanulják minden osztályban két-két csoportban, haladottságuk foka szerint. E kisebb csoportokban több alkalma van egy-egy tanulónak a nyelvgyakorlásra.

4. A zenét a nevelőnőképző kurzusra fölvett növendékek külön, még pedig 4—6-onként kisebb csoportokban tanulják s mindennap legalább 1—1 órát fordítanak zenegyakorlatra.

5. A nevelőnőképző tanulói a tanfolyam végeztével rendes elemi iskolai oklevelet nyernek: ebben a külön kurzusban tanult tárgyakból való készültségük foka is fel lesz tüntetve.

6. A fölvétel alkalmával a nevelőnőképzőbe lépő tanulóktól megkivántatik a német nyelv bírása és némi zeneismeret, de kiterjed rájuk is a tanítónőképző-intézetbe lépő tanulókra vonatkozó fölvételi szabályzat is.

Megemlítem még, hogy a tanári testületnek többször ismételt fölterjesztéseire 1887-ben megengedtetett, hogy az intézetnek e szakban legkiválóbb képzettséget szerzett tanulói a tornászat tanításából külön képesítő vizsgálatot tehessenek. Ez időtől fogva tanítványaink a tornatanításra is külön képzést nyernek, gyakorlatilag is tanítanak tornát, az elméleti melléktárgyakban is nyernek oktatást.

Megemlítem továbbá, hogy min. rendelkezés következtében az 1885. évtől kezdve egy szakértő orvostól tanulják a III. és IV. évfolyamban az egészségtant és életmentéstant, a mely tárgyak a tornaképesítő vizsgálatnak is kiegészítő tárgyai.

*

Az intézettel kapcsolatos elemi gyakorló iskola az 1870/71. évben egyszerre két osztálylyal nyílik meg egy tanító vezetése alatt; 5 év alatt kifejlődik 6 osztályú, osztatlan iskolává;

1884/5-ben négy osztályúvá lesz, mivel a polgári iskolák elvonják az V. és VI. osztálytól a tanulókat s e két osztály teljesen elnéptelenedik. A legutóbbi 3 évben újból kisérletek történnek az V. és VI. osztály fölállítására, de eredmény nélkül, mivel tanuló nem jelentkezik.

Az 1894/5. tanév elején gyakorló iskolánk szervezetében fontos változás történik. A gyakorló iskola megoszlik, két tanító vezetése alá kerül, a kik közül az egyik az I. és II., a másik a III. és IV. osztályt vezeti. Br. Eötvös Lóránd miniszter úr nagylelkű áldozatkészségéből intézetünk részesül elsőül abban a szerencsében, hogy ezt a képző-intézeti tanárok országos egyesülete által is sürgetett szervezetet megnyerte.

*

Az intézet vezető testületeiben, az igazgató-tanácsban, valamint a tanári testület kebelében is sok változás történt a lefolyt 25 év alatt.

Igazgató-tanácsosa volt az intézetnek összesen 13, köztük egy 19 év, kettő 18 év óta. Tanfelügyelője volt Zichy Antal visszalépése után Bója Gergely 6 évig, az ő visszalépése után Békey Imre, kinek elvesztése után Budapest fő- és székvárosának jelenlegi tanfelügyelője, dr. Verédy Károly úr, egyrészt mint az igazgató-tanács elnöke, másrészt az intézet legközvetlenebb hivatali előljárója segíti elő ismert buzgalmával az intézet törekvéseit.

A tanári testület képe majdnem évről-évre változást mutat. Zirzen Jankát, az első igazgatót, 1875. őszén özv. Dusóczky Károlyné követi az intézet kormányzatában, ki 15 éven át vezeti azt a már kijelölt nyomokon. Munkája nem az úttörőé, de csendes, érdemes munka, mely nem téríti le az intézetet a kitűzött céljához vivő útról. 15 év fárasztó törekvései után agg kora és megrendült egészsége miatt az 1890. év nyarán nyugalomba lép, s az intézet vezetése a mostani kezekbe kerül.

A lefolyt 25 év alatt volt az intézetnek összesen 29 tanára és tanítónője, 16 hitoktatója, hatféle vallásfelekezetű tanulók oktatására, 4 kisegítő tanára, szabadságolt vagy hosszú ideig betegeskedő

tanárok helyettesítésére, 6 franczia nyelv tanítója, 1 egészségtani óraadó tanára és 2 orvosa. Mint ritka jelenséget említhetem, hogy a tanári testület jelenlegi tagjai közül egy a megalapítás ideje óta, tehát 25 éve, négy 24 éve, egy 23 éve, és egy 20 éve szolgálja ez intézet érdekeit.

E 25 év alatt 1023-an nyertek az intézetben elemi iskolai tanítónői oklevelet, azon a 32 képesítő-vizsgálaton, a mely azóta tartatott. Ezek közül 762-en intézeti növendekek, 145-en testvérintézetünk, az Orsz. Nőképző-egyesület felsőbb tanfolyamának tanulói, 105 magánúton készült jelölt és 11 más képzőintézetben végzett tanuló. A vidéki áll. képző-intézetekből és a felekezeti képzőintézetekből vizsgálattételre idejött tanulók jelentkezése az intézet fölállításának első éveire esik. Ugyanis ezek tulajdonképen a polgári képző-intézeti tanfolyamon voltak s itt töltötték el azt az időközt, a melyet a tanfolyamok befejezte és a képesítő vizsgálat letételének ideje közt a törvény megszab, s itt tették le folytatólagos tanulmányaik közben az elemi képesítő vizsgát. Az első képesítő vizsgálat 1870 szeptember 3-án tartatott 3 jelölttel, a kik magánúton végeztek. Az intézet fönnállásának első éveiben kétszer volt évenként képesítő vizsgálat, a későbbi években csupán egyszer.

Föltünő jelenség, hogy az intézet tanulói közül még azok sem tették le mind a képesítő-vizsgát, a kik az sgész tanfolyamot sikerrel végezték. 842 ilyen tanulója volt az intézetnek és a képesítőt csak 762 tette le közülök, tehát 91·5%; a többi nem szerzett tanítói oklevelet. Ez a sok visszalépés nagyrészt még arra az időre esik, a mikor a három éves tanfolyam befejeztével nem lehetett letenni a képesítőt, hanem csak egy évi gyakorlat után.

Iparmunkaképesítő vizsgálatot tett az 1882. évtől kezdődőleg 448 jelölt, nagyrészt az intézetnek olyan tanulói, a kik elemi oklevelet is szereztek maguknak. A kívülök jelentkezett magántanulók a házi iparmunka tanítónőképzők számára kiadott tantervben foglalt elméleti tárgyakból is szigorúan megvizsgáltattak.

Munkamesternő-vizsgálatot tett 29 jelölt, jobbára az intézet fönnállásának első éveiben. E vizsgálatok a kézimunka gyakorlatán és a tanításához megkivántató módszertani ismereteken kívül az

elméleti tárgyak közül olvasás, írás, fogalmazás és számtanra, a gyakorlati tárgyak közül a kézimunka tanításához megkivántató rajzra terjedtek ki.

Tornatanítónői képesítő vizsgát tett 73 jelölt, kettőnek kivételével mind az intézet tanítványai.

Franczia nyelvi és zeneképesítőt tett 1883-ban 11 jelölt.

Külföldön nyert oklevelének honosítása végett 4 tanítónő tett magyar nyelven kiegészítő vizsgálatot a magyar nyelv- és irodalomból, Magyarország történetéből és földrajzából.

Azokról az adalékokról, hogy végzett tanítványainknak az életben milyen sors jutott részül, sajnálatomra, nem sikerült teljes képet összeállítanom. A kir. tanfelügyelőségek szívességéből a nyilvános iskoláknál alkalmazásban levő tanítónőkről a fontosabb adatokat beszereztem ugyan, de még mindig nagy azoknak a tanítványainknak a száma, a kikről még magánértesülés útján sem sikerült megtudnom valamit. Mindössze 495 tanulónkról számolhatok be, alig valamivel többről felénél a nálunk végzett tanulóknak, a képesítő vizsgálatot is letett növendékeinknek $^2/_3$-áról.

Ezek közül a főváros iskoláiban alkalmazásban van 98 az elemi iskoláknál, 4 a polgári iskoláknál, 3 a fővárosban levő árvaházaknál; azonkívül az izraelita siketnéma-intézetnél 1, a vakok intézetében 1, a VI. ker. és IV. ker. áll. felsőbb leányiskolákban 7, az állami elemi tanítónőképzőben 3 (köztük 1 igazgató), az állami polgári tanítónőképzőben 2. Budapesten alkalmazásban van e szerint 115, a képesítettek 15%-a. Vidéken, az áll. tanítónőképző-intézetekben 4 (köztük egy igazgató), az állami felsőbb leányiskolákban 16, községi és felekezeti felsőbb leányiskolákban működik 5, állami polgári iskolákban 48, községi polgári leányiskolákban 14, állami elemi leányiskolákban 74, községi elemi leányiskolákban 75. Magántanítással foglalkozik 31. A tanítói pályán e szerint foglalkozik 382, az összes képesítettek 50·1%-ja; ezek közül állami alkalmazásban van összesen 155, a vizsgázottak 20·5%-ja. A valóságban mindesetre nagyobb a tanítással foglalkozók száma, de a magántanítónőkre vonatkozó adatokat a dolog természetéből nem voltam képes teljesen egybeállítani.

Vannak olyan tanítványaink is, a kik tanulmányaikat ez idő szerint tovább folytatják. Nevezetesen: a polgári tanítónőképzőben 21, a zeneakadémián 2, a rajzakadémián 1, összesen 24.

A tanítói pályán több-kevesebb ideig működött, jelenleg már nyugalmazott tanítónő van közülök 8, s olyan, a ki körülményeinek megváltozása miatt lelépett a tanítói pályáról, vagy meg sem kezdte, van 49. Korán elköltözött volt tanítványainkban veszteségünk tudomásunk szerint 32.

Ilyen eredmény, ugyanis, hogy a végzett tanulóknak csak legjobb számítással $^3/_5$-e marad meg e pályán, talán nem is érdemli meg a közoktatásügyi kormány tetemes áldozatait? Legyen szabad e fölmerülhető kérdésre intézetünk bölcs megalkotójának szavaival felelnem, a ki azt többször megtisztelvén látogatásával, egy ilyen alkalommal megkérdezte a tanulóktól, hogy mindnyájan tanítónők lesznek-e? Egy szóval lélekkel azt felelték lelkesülten, hogy tanítónőknek készülnek. «Minket meg, ha még sem lennének mindnyájan tanítónők, — így szól a jelenlevő igazgatónőhöz, — meg fog vigasztalni az a tudat, hogy művelt anyákat neveltünk e hazának».

Intézetünk, megalapításakor egy bérházban, szerény felszereléssel nyílt meg; mindössze 2 nagyobb szoba és 3 kis szoba állott rendelkezésére; az egyik nagyobb szoba volt a tanterem, a másik az internátusban lakó tanulók hálóterme. Az intézet évről-évre fejlődvén, a 2. évben ugyanabban a házban bérelnek ki még egy lakást, s mikor már 3 osztályúvá fejlődik, egy másik házban is kénytelenek kibérelni egy lakást az internátusban lakó tanulók egy részének elhelyezésére. Az 1872/3. iskolaévben a várban levő műegyetem épületében helyezik el ideglenesen az intézetet, a mely csak az 1873/4. tanév folyamán költözhetik be saját, a mostani helyen levő helyiségeibe. 20 évig volt e helyen az intézet; épületében kisebb átalalakítások történtek ugyan, de ezek sem voltak képesek megszüntetni azokat a hiányokat, a melyek hova-tovább mind érezhetőbbekké váltak s a mely hiányokon — a szükséges anyagi eszköz nem állván rendelkezésre — mindeddig nem lehetett segíteni. Végre az 1893. évben gróf Csáky miniszter úr nemes

áldozatkészsége és Berzeviczy Albert államtitkár úr fáradhatatlan buzgalma, előteremtette a kibővítéshez szükséges költségeket. Elkészülvén az épület új terve, 1894. május elején megkezdték az építkezéseket s intézetünk a kor kívánalmainak megfelelő, tágas, az internátus és iskola czéljaira alkalmas helyiségeket kapott. Az egész épületre emeletet építettek, azonkívül egy tágas különálló tornacsarnokot, s ezáltal lehetővé vált olyan berendezést eszközölni, hogy az internátus el van különítve az iskolától, az internátusban lakó tanulóknak az iskolaidőn kívül nem kell a tantermekben tartózkodniok, mert külön lakószobáik vannak s ezáltal barátságos otthonhoz jutottak. Az intézetnek külön rajzterme, kisérleti előadóterme, kézimunkaterme, külön kis zongoragyakorló szobái vannak; a négy osztály számára épült 4 tantermen fölül van még két rezervtanterme, a csoportokban kezelt tantárgyak tanóráiban megkivánt csoportok elhelyezésére. Közoktatásügyünk mostani vezére, br. Eötvös Lóránd miniszter úr, a kibővített, jóformán újjáalakított épületnek, úgy az internátusnak, mint az iskolának szép fölszereléséről kegyes áldozatkészséggel gondoskodik. El nem muló hálánk illeti ő nagyméltóságát és elődjét, gróf Csáky miniszter urat, s mindazokat, a kik jóindulattal támogatták törekvéseinket, hogy ezt a díszes hajlékot, s ezt a kiváló szép fölszerelést mondhatja az intézet magáénak.

Nem fejezhetem be e vázlatot, anélkül, hogy röviden meg ne emlékezzem a nemes emberbarátról, intézetünknek is egyik nagy jóltevőjéről, Rökk Szilárdról, kinek neve fényes betűkkel van beirva az intézet történetében. E nagylelkű, nemes ember, kinek egész élete a jótétemények sorozata, intézetünket is egy jelentékeny alapítványnyal ajándékozta meg, a melynek tőkeösszege 15,129 frt 62 kr. Ennek az összegnek kamataiból 1891 óta évenként 6—6 intézeti növendék részesül 100—100 frtnyi ösztöndíjban, a melyeket az alapot kezelő fő- és székvárosi tanács itél oda, a tanári testület, illetve az igazgató-tanács előlerjesztése alapján. Ezenkívül a fönmaradó kamatösszegből évenként 130 frt jut szegénysorsú tanulóknak tanszerekkel való segélyezésére.

Az intézetnek ezenkívül van egy segélyző-alapja is, mely

jelenleg 750 frt tőkéből áll. Ennek az alapját még 1873-ban Zirzen Janka vetette meg, az akkori növendékek 65 frtnyi alapítványát 100 frtra egészítve ki. 1882-ben a segélyző-alap, nagyobbára esetleges adományokból, s a régi alaptőkéből fölgyült 328 frtnyi összegéről alapító levél állíttatik ki, a mely pontosan szabályozza a segélynyújtás módozatait. Az évenként való kiutalás körülbelül 20—50 frt közt váltakozik.

Ha ma, intézetünk fönnállásának 25. évfordulóján, csak futólag is áttekintjük hazánk közművelődési viszonyait, nagy haladást látunk a multhoz képest. Ma már kétszer annyi ember tud írni, olvasni, mint 25 évvel ezelőtt; ma már jóval kevesebb az olyan iskola, a hol a magyar szó, a hol a magyar szellem idegen. Sokat tett e 25 év alatt az ország, sokat tettek tanítói. E sokból kiveszi a maga szerény részét ez az intézet is, közművelődésünk nagy, hatalmas épületének egy kis köve bár, de erőssé teszi az a büszke tudat, hogy ő is hozzájárult ez épület fölemeléséhez s hozzá akar járulni fönnmaradásához. Adja Isten, hogy életének következő 25 éve munkájában intenzivebb, eredményeiben gazdagabb lehessen a multnál.

Az a halhatatlan szellem, a mely közművelődésünk épületének tervét megalkotta, alapozási munkálatait megkezdte, az a nagy szellem serkentsen bennünket, serkentse Magyarország összes népnevelőit eszméinek kivitelére úgy, a mint azokat az ő lelki szemei a távol jövőben életrekelve látták. Hiszen miként Krisztus az ő egyházának megalapítását a hitben legerősebb tanítványától várta, úgy ő is nemzeti föladataink megoldását leginkább a tanítóktól várta.

Már áll az emlékjel, mit br. Eötvös végrendeletében magának kiván, hisz eszméi győzedelmeskedtek, a mi föladatunk az emlékkő alapját megszilárdítani, hogy fönmaradjon az idők végéig. Ha Magyarországot minden rétegében meghódítottuk a nemzeti géniusznak, a nemzeti műveltségnek, akkor fogjuk csak elmondhatni nagy Eötvösünk utolsó kívánságáról, hogy: «Beteljesült.»

Budapest. *Thuránszky Irén.*

«NŐNEVELÉSI TANÁCSADO».

(Egy megirandó könyv.)

Nem csoda, ha már a bölcsőnél elkezdődik a szülők töprengése: Mi lesz belőle? Lesz-e elég esze, szorgalma és kitartása, hogy abban a küzdelemben, melynek élet a neve, helyét megállhassa? Alig lépte át a csemete az iskola küszöbét, már megindul úgy négyszemközt az összeköttetések, ismeretségek s rokoni kapcsolatok számbavétele. Melyik pályán boldogulhat jobban (értsd, lesz nagyobb protekciója), melyik kerül több vagy kevesebb pénzbe, időbe? Hol s mire taníttassuk, meddig kell tanulnia, mire viheti stb., mind olyan kérdések, melyeket az élet naponkint sok ezer szülőnek felad. Hányan tapogatódznak sötétben, hányan kénytelenek a rosszul választott útról visszafordulni, akár mert anyagi, akár mert szellemi tehetségük bizonyul kevésnek!

Így van ez a fiúkkal. Bármilyen gondba, bármilyen költségbe kerül is a fiú jövőjének megalapítása, mégis csak áttekinthető és kiszámítható; de bezzeg nem ám a lányoké. Szinte fatalizmus kell hozzá, hogy az ember bele tudjon nyugodni abba a szomorú ténybe, hogy 3—4 lánya van. Még több is? Isten ments! Az emberek ingyen nem akarnak házasodni. Csak hébe-hóba ha rászedhet néhány vigyázatlant az a furfangos kis isten. De hát józanul nem is lehet rossz véven venni a becses házasulandóknak, ha legalább egy kis vajat keresnek kenyerökhöz. Szép, hogy nem mindjárt kész vajas kenyérre konkurrálnak. Mert bizony vajmi sovány falat szokott az lenni, a mire az ifjú átlagos körülmények között addig szert tehet, mig meg nem csappan benne az örök szerelem éneke iránt való fogékonyság. Ha pedig az már megcsappant, ha szét-

foszlott szeme elől az angyalokat mutató rózsaszín köd; akkor átugrál minden tört, minden hurkot, mint a hiúz. A ki tehát nem tud bájos lánykáival két szoba butornál s egy lángoló szívnél többet adni, az legyen diplomata. Már van egy hézagpótló könyv is a férjfogás művészetéről. Tanulmányozza azt, bővítse saját megfigyeléseivel s fifikáival, hogy alkalom adtán elég ügyes tudjon lenni. Szolgáljon kisasszonykáinak is jó tanácscsal s magyarázza meg nekik, hogyan kell a sentimentalis, hogyan a nyárspolgár hajlamú, vagy épen világfi férjjelöltek előtt pózolni. Komikus és legkevésbbé sem irigylendő helyzet! Megszégyenítő a szülőkre, kik ravaszkodnak, tört, hurkot állítanak s mosolyogva beczézik a titokban annyiszor lemamlaszozott urat. Kinos-keserves annak a szegény lánynak, ki így vásárra állítva tüntetőleg háziaskodik, énekel, zongorázik, szellemesen társalog vagy épen jukkerkodik csupa számításból és sokszor hiába. Micsoda keserüség gyülhet össze ilyen lányszívben, hol a szeretetnek és vidámságnak volna igazi tanyája! Hát még a mamáéban!

Bizony hiszem, hogy a legtöbb kegyetlen anyós csak azt a sok boszúságot fizeti vissza kedves vejének, mit addig okozott, mig megfoghatták. — Melyik hát az út, melyen szegény lánynak ezt a szégyenutczát el lehet kerülnie? A munka útja, azt mondom. A ki dolgozni tud, dolgozni bir és akar, az nem szorul másra. Ha a lány bármily értékesíthető ismeretre vagy ügyességre tesz szert, ha ránevelik arra, hogy szükség esetén a maga lábán is meg tudjon állani; akkor egy csöpp önérzettel a lelkében nem fog csalinak ülni semmiféle hálóban, hanem dolga után lát és maga kellegetése nélkül várja, mig szive szerinti kérője akad. Az esze munkája után élő vagyontalan középosztály előbb-utóbb rájön, hogy a lányokat is kell tanittatni valamire, nemcsak a fiúkat. Az aztán teljesen a körülményektől függ, hogy mire. Fődolog az, hogy mikorra megnőnek, valami produktiv munkához értsenek és szükség esetén fenn birják magukat tartani. Hallom a szokásos nagyhangú ellenvetést, hogy barbárság a nőt az élet harczába kitaszitani, a munka és a küzdés a férfié, a nő hivatása pedig az, hogy a fáradt küzdő otthonát vidámságának derüjével bearanyozza stb. Először

is minden nőt úgy sem fognak a kenyérkereset küzdelmes útjára szorítani. Annak pedig, kit senki meg nem kinál elfogadható otthonlan, végre is küzdenie kell, ha éhen veszni, vagy övéinek örök terhe lenni nem akar. De ha az így nevelt lány talál is valakire, — sőt tán előbb talál, — kivel boldog házasságot remélhet, vajjon árt-e neki valamit, hogy a munkát megszokta, és ha kell, keresni is tud. Meg aztán jegyezzük meg, hogy gyámoltalan és elhagyott özvegyek is nagy számmal vannak a világon és olyanok is elegen, kik szerencsétlen házasságból szeretnének menekülni abba a függetlenségbe, melyet az önálló kereset mindenkinek biztosít.

A M. D. E.-re, mely a nők helyzetének a társadalmi viszonyok szerint való jobbításán is fáradozik, az a nagy feladat vár, hogy a szülőket a lányok taníttatása érdekében felvilágosítsa és útba igazítsa. Gondoskodnia kellene arról, hogy összegyüjtessenek és áttekinthető formában feldolgoztassanak a lányok taníttatására és remélhető alkalmazásukra vonatkozó összes hazai adatok. Vannak sokan, kik a fönnebb vázolt, vagy hozzájuk hasonló gondolatok hatása alatt komolyan akarnak lánygyermekeik existentiájáról taníttatás által gondoskodni, de ha helyben megfelelő iskola nincs, egészen tanácstalanul állanak. Se azt nem tudják, mi mindenre lehet a lánynak készülnie, s e azt, hogy hol és milyen költséggel. Az egyetlen tanítónői pálya s talán még az óvónői az, mely általánosan ismeretes, pedig hát számos iparág, sőt a kereskedelem is nyújt a nőnek keresetforrást, valamint némely hivatalok is nyitva állanak előttük.

A M. D. E. tekintélyénél és összeköttetéseinél fogva leginkább számíthat arra, hogy bárhova forduljon is adatokért, készségesen, kimerítően és gyorsan meg fogja kapni, mig magán ember ki van téve annak, hogy 100 levele közül 50-re nem kap választ és nagy fáradsággal gyüjtött adatai hézagosak lesznek.

A hogy gondolom, a mű két fő részből állhatna, egyik az iskolákról, másik az alkalmazásokról szólhatna. Az iskolák közt minden lányinternátus, még ha csak elemi iskolával volna is összekötve, megemlitendő, különös figyelemmel a költségekre, mert legtöbb esetben ez dönt. Azután következnének az összes

polgári és felsőbb lányiskolák kimerítő helyi tájékozással. Az, hogy milyen vidékre lehet cserét reményleni s kihez kell ez iránt fordulni, szintén fontos. Az illető iskolák kétség kivül meg fogják adni minderről a kivánt részleteket. Majd a női kereskedelmi tanfolyamok, ipariskolák, tanítónő és óvónő képző intézetek szervezete, a vizsgálati szabályzatok s egyebek. Az ingyenes helyek, ösztöndijak, vagy bármely néven nevezendő beneficiumok mindenütt részletesen felsorolandók, mert ismétlem, a legtöbb szülő azt kérdi első sorban: mibe kerül, s aztán tesz összehasonlítást, azután választ.

Az alkalmazásokról szóló rész fejezetei lehetnének: ipari, kereskedelmi, hivatalbeli, tanító-nevelői életpályák. Itt a képesít megszerzésének módozatai után a várható kereset megemlítése nem maradhatna el, valamint az sem, hogy miként lehet az üresedésben lévő állásokról tudomást szerezni, kihez s mily uton kell a kérvénynyel vagy tudakozódással fordulni. A munkának ez a része volna a legbecsesebb, de az adatgyüjtés, azt hiszem, nagy körültekintést, világismeretet, sőt élelmességet kivánna.

Az egyesület valóságos kulturhistóriai kutatást végezne, megállapitván a nők alkalmazásának körét hazánkban a millennium idején. Ha már minden a millennium körül forog, hozzuk vele kapcsolatba ezt is. A M. D. E. maradandó emléket állítana és az aggódó szülőket, kiknek némely része e könyvből reményt, tájékozást és megnyugvást meríthethetne, a legnagyobb hálára kötelezné. Azonfelül használható és becses munkát nyujtana mindazoknak is, kik lányaikat tisztán csak a míveltség kedvéért taníttatják.

Czegléd. *Paulovits Károly.*

A HÁZTARTÁSTAN TANÍTÁSA, A POLGÁRI LEÁNYISKOLÁKBAN.*

Többször tapasztaltam, hogy valahányszor a háztartástan tanításáról volt szó, igen sokan elitélték, mondhatni egyszerűen nevetségesnek tartották e tárgynak tanítását, azt állitván, hogy a reá fordított idő teljesen kárba veszett, teljesen meddő munka, mert a háztartás helyes vezetését s a háztartási munkák czélszerű beosztását elméletileg, ha megtanulják is a növendékek, abból a gyakorlati életben a legcsekélyebb hasznuk sem lesz, mert azon a viszonyok és a különböző körülmények igen sokat változtatnak. Ha keressük, mi idézte elő ezen nagyon is elterjedt nézetet, tulajdoníthatjuk ezt sokak azon helytelen felfogásának, hogy a háztartástan tanítása az iskolákban abból áll, hogy a gyermeket megtanítják arra, mi módon kell kenyeret sütni, rántást készíteni, húst páczolni, hogyan kell vasalni, mángorolni stb. Már pedig nagyon tévednek azok, a kik ezt gondolják, s úgy hiszem fölösleges indokolnom, hogy az iskolákban a háztartástan tanításának az a czélja, hogy a növendékeket a sütés és főzés mesterségébe bevezessük, nem lehet; nem mondom, hogy egyik-másik gyermek nem tudná jól elmondani, mi módon kell kenyeret vagy kalácsot készíteni, hanem aztán ha odaállítanók őt a sütőteknőhöz, hogy készítse is el azt, biztosan állíthatom, hogy ha annak készítési módját csak elméletileg tudja, de a gyakorlatban még nem látta, talán azt sem fogja tudni, hogyan kell ahhoz hozzákezdeni. Mert tény az, hogy

* Noha teljesen ellentétes álláspontot foglalunk el, közöljük mégis a czikkecskét, mert azt hiszszük, hogy egészséges eszmecserére fog alkalmat nyujtani. Kérjük is olvasóinkat a hozzászólásra. *Szerk.*

mint mindenben, úgy ebben is a gyakorlat teszi az embert mesterré.

A tapasztalat meggyőzött engem is arról, hogy a háztartástant ezen az alapon, mint külön tantárgyat nem épen szükséges tanítanunk az iskolákban. Önkénytelenül felmerül tehát az a kérdés, miért tanítjuk hát e tárgyat, ha elismerjük, hogy a háztartástan tudása még nem képesíti a lányokat arra, hogy jó háziasszonyok legyenek, miért terheljük hát vele emlékezetüket, s miért nem törölik ki ezt a tárgyat a tantervből, mint teljesen fölöslegeset? Ezen kérdésre azok felelhetnének, a kik a háztartástannak, mint külön tárgynak tanítása mellett foglalnak állást, én ellenkező véleményen vagyok, mely ellenkező véleményt a következőkre alapítom s egyúttal felkérem tisztelt hallgatóimat, minthogy közülök bizonynyal többen foglalkoznak a háztartástan tanításával, sziveskedjenek véleményükkel a tárgyhoz hozzászólni.

Mielőtt nézetemet indokolnám, tisztában kell lennünk azzal, mi a czélja a leányiskolákban a háztartástan tanításának? Az, hogy a növendékek a különféle ételek elkészítését megtanulják, nem lehet czélja, azt beláthatjuk, mert ezt ha kell, megtanulhatják egy jó szakácskönyvből s ha egy kis jártassággal már bírnak a sütés és főzés mesterségében, sikeresen megcsinálhatnak bármit. A czél, melyet a háztartástan tanítása által el akarunk érni az, hogy megismertessük velük az élelmiszerek különböző tápértékét, azok helyes kezelését, vagyis megtanítsuk őket arra, miként kell azokat összeválogatni, hogy egészségünknek megfelelőek legyenek, továbbá ismertessük meg velük a nyers anyagok feldolgozását, értékesítését stb. Röviden mondva, e tárgy tanításának az legyen czélja, hogy a háztartástan anyagát egészségtani, vegytani és természettudományi oldalairól ismertessük meg a növendékekkel.

A czélt ismerve, feltehetjük már most azt a kérdést, szükséges-e e tárgyat mint külön tantárgyat előadni? Nézetem szerint nem. Vessünk csak egy pillantást a háztartástan anyagára, mit karolnak fel a közlésre az egyes tankönyvek? Szólnak azok a háztartás berendezéséről, a lakásról, ruházatról, élelmezésről, kertről, hasznos házi állatokról s a háztartási munkák megosztásáról. Azt

fogják erre gondolni tisztelt hallgatóim, hisz ezek mind olyan dolgok, a melyeket a lányoknak, mint leendő háziasszonyoknak szükséges tudniok. Igaz, de azt is el kell ismernünk, hogy mindez igen szépen beleolvasztható a természetrajz-, vegytan- és egészségtanba. Mert én azt hiszem, sokkal többet ér az, ha a háztartástanban foglalt tudnivalók a fennemlített tárgyakkal kapcsolatban taníttatnak. A ruházatról szóló fejezetet például igen szépen megtaníthatjuk a növendékeknek a természetrajzban. A gyapju szöveteket megmutathatjuk nekik a juh ismertetésénél, a pamut szöveteket pedig a gyapot növény, a vásznat a kender és len tárgyalásánál, a selyem szöveteket pedig a selyemhernyó tanításánál. A különböző szövetek megismerése után pedig figyelmeztetjük őket a különbségre, megmondjuk, hogyan lehet felismerni a gyapju szövetet, miként különböztethető meg a tiszta vászon szövet a pamutostól. Az italokról szóló részt, részben a természetrajz, részben a vegytan és egészségtannal kapcsolatban tárgyalhatjuk. Pl. a szeszes italokat a vegytanban ismertetjük, azoknak a szervezetre való káros hatásáról pedig az egészségtannál szólhatunk. A szappanfőzés, világítás, pecséttisztítás, továbbá a háztartási mérgek és hamisított anyagok, a vegytan körébe tartoznak. Látható ebből, hogy a háztartástan, mint külön tárgy csakugyan nem okvetlen szükséges a leányiskolák tantervében.

Állításom indokolására felhozom még azt is, hogy a természetrajz tanításánál a tárgy szemlélhetőbbé, vonzóbbá tétele végett, már eddig is mindig megismertettem növendékeimet a termények feldolgozásával, így pl. a kender és len ismertetésénél elmondtam nekik az egész eljárást, a hogyan annak feldolgozása történik, megismertettem őket a vászon fehérítésével stb. effélével, szóval oly dolgokat közöltem velük, a melyek a háztartástannak is anyagát képezik. A természetrajz ily módon tanítva kétségtelen jobban megragadja a gyermekek figyelmét, s a különben meglehetős nehéz tárgyat könnyebben felfogják, nagyobb kedvvel tanulják. De ha már most a termények feldolgozás módját, azok értékesítését a természetrajz vagy egyéb tárgy tanulásánál megismerik, kérdem, mi újat tudunk nekik nyujtani a háztartástanban? Semmit. Ez az

oka annak, hogy a növendékek épen nem tanulják kedvvel a háztartástant, s bizony elmondhatjuk, egyik-másik talán unatkozik is az órák alatt, mert a legjobb akarat és törekvés mellett sem tudjuk — előttük ismeretlen tárgygyal — figyelmöket lekötni, érdeklődésüket felkölteni.

Egy fejezet van csak a háztartástani könyvekben, a melyet nem lehet sem a természetrajz, sem a vegytan, sem az egészségtannal kapcsolatban tanítani, ez a háztartás berendezéséről szóló fejezet, mely a takarékosságot, rendet és tisztaságot, valamint a költségvetést, annak készítési módját és a háztartási napló vezetését tárgyalja. E fejezet első részének ismertetésére bő anyagot nyujtanak az olvasmányok, de meg őszintén szólva, a takarékosságot, rend- és tisztaságszeretetet nem könyvből tanulja az ember, hanem erre a szorgalmas háziasszony s jó anya, példája által oktatja leányát. Utóbbi része pedig t. i. a költségvetés készítése s a háztartási napló vezetése, a számtan tanításával köthető össze.

Nincs tehát a háztartástanban semmi, míg a legcsekélyebb olyan rész sem, mely más tárgygyal összefűzhető nem volna, s így bár elismerem, hogy a háztartástan anyagának ismerete nagyon fontos a leányokra nézve, mert oly ismereteket nyujt nekik, a melyek a nők hivatásával, rendeltetésével állanak kapcsolatban, mégis, tekintve, hogy az eredmény nem áll egyenes arányban a tantárgyra fordított idővel, az én véleményem e tárgy tanításáról az, hogy az nem mint külön tantárgy, hanem a fennemlített tárgyakkal kapcsolatosan tanítandó. Az így nyert heti 2 órából az egyiket a földrajz tanítására, a másikat pedig a természetrajz ismétlésére kellene fordítani.

Nagyon természetes, hogy a háztartástannak az említett tárgyakkal való egybekapcsolása esetében a leányiskolákban a vegytan tanításának is módosulnia kellene, s nem szabadna, mint az eddig szokásban volt, a fősulyt a szervetlen vegytanra fordítani, hanem ellenkezőleg a szerves vegytan anyagát kellene tüzetesebben tárgyalni, mert a vegytannak épen ez a része van szoros összefüggésben a háztartástannal.

Győr. *Bánóczy Gizela.*

ISKOLAI ÉRTESÍTŐK.

(Harmadik és befejező közlemény.)*

28. A dévai állami elemi- és polgári leányiskola értesítője, az 1893—94. tanévről. A gondnokság megbizásából közzéteszi: Borostyányné Schnegon Vilma igazgató.

Az igazgatói jelentés örömmel említi, hogy az elemi iskola V., VI. osztálya és a felső leányiskola I. és II. osztálya helyébe, 1893. szeptemberben egy négy osztályú polg. leányiskola megnyitását engedélyezte a magas Miniszterium. Új tanárokul kineveztetett: Szabó Ilona és Réthy Margit. Másik fontos mozzanat az iskola történetében, hogy az új iskolai évet új épületben kezdhették meg. A rendes tanítást betegeskedés többször megzavarta. Iskolai felszerelések kevés gyarapodást mutatnak. *A tanári kar* 5 tagból áll: *Borostyányné Schnegon Vilma* ig., *Téglásné Mangesius Irén, Szabó Ilona, Réthy Margit* és *Barthóné Máriássy Berta.*

Létszám: 27+15+14+9=65. *Vallás szerint:* rk. 30; gör. kel. 8; ev. ref. 12; ág. ev. 2; izr. 13. — *Anyanyelv szerint:* magyar 48, német 8, román 9.

29. Az állam és a helybeli nőegyesület által segélyezett szarvasi társulati elemi osztályokkal egybekötött polgári leányiskola értesítője, az 1893—94. tanévről. Közli: Mocskonyi József e. i. intézeti igazgató.

Az igazgatói jelentés megemlíti, hogy az iskolájukat Sebestyén Gyula tanítóképző igazgató mint a közoktatásügyi tanács tagja is meglátogatta. Az egyesített iskola *tanszemélyzete* 11 tagból állott a hitoktatókkal együtt, köztük: *Breta Berta, Lukes Ilona, Mihálfy Melánia* tanítónők.

Létszám a polg. isk.-ban: 9+16+17+11. *Vallás szerint:* rk. 14; ág. ev. 11; ev. ref. 5; izr. 23. *Anyanyelvre nézve* mind magyar volt.

30. A nyitrai államilag és városilag segélyzett nyilvános polgári fiú- és leányiskola és a vele kapcsolatos középkereskedelmi iskola értesítője, az 1893—94. tanévről. Közzéteszi: Hirn Lajos igazgató.

A tanári testület az egyesített iskolában 14 tagból állott a hitoktatókkal együtt, közöttük: *Bonetta Clementina, Schwach Karola, Szmida Antonia.* Az iskolai takarékpénztárban 412·69 frt volt a betét.

Növendékek létszáma a leányiskolában: 32+25+34+27=118. *Vallás szerint:* rk. 43; ev. ref. 1; izr. 65.

* Az első és második közleményt l. a megelőző füzetekben. Szerk.

31. Az érsekujvári városilag segélyzett nyilvános polgári leányiskola IV. értesítője, az 1893—94. tanévről. Közli: Dittler Regina igazgatónő.

A tanév szept. 21-én kezdődött, s szakadatlanul tartott jun. 21-ig. Több iskolai ünnepélyt tartottak. — A tanári testület a hitoktatókkal együtt 7 tagból állott, közöttük tanítónők: *Beck Melania, Dittler Regina* ig.

Létszám: 22+27+14+8. *Vallás szerint:* rk. 17; ág. ev. 1; ev. ref. 1; izr. 52.

III. Felső leányiskolák.

1. A bánffyhunyadi m. kir. állami polgári fiú- és felső leány- és elemi iskolák értesítője, az 1893—94. tanévről. XX. év. Függelékül: a bánffyhunyadi államilag segélyzett községi kisdedovoda és az 1893—94. (első) működési éve. Szerkesztette Koleszár Lajos igazgató.

Az iskolai évet a környéken uralgó «savós béllob» miatt csak szept. 18-án kezdték meg. Az egészségi viszonyok kielégítők voltak.

A tanító testületben több változás történt. *Bartha Ágnes* Szászvárosba, s helyébe *Kiss Lujza* helyeztetett.

A felső leányiskola *tanító testülete* 5 tagból állott, — közöttük: *Bartha Ágnes, Klaszterné Egeny Jolán* és *Székely Malvin.*

A felső leányiskola I—II. osztályába 27-en voltak, ebből kimaradt 3. *Vallás szerint:* rk. 3: gör. kat. 1; ev. ref. 16; izr. 7.

2. A nyiregyházi községi felső leányiskola, sima-pusztai népiskola és ovodák értesítője, az 1893—94. tanévről. Összeállította Werner László felsőleányiskolai igazgató.

A 14 év óta fenálló felső loányiskola helyébe szeptembertől kezdve polgári leányiskola fog megnyílni egyelőre I—III. osztálylyal.

A kolera-járvány miatt a tanítás itt is csak szept. 12-én vette kezdetét.

A tantestületből *Palicz Gizella* szembetegsége miatt több hónapi szabadságon volt, helyettesítőről volt gondoskodva.

Az igazgatói jelentés örömmel említi, hogy a szertárak szépen gyarapodtak.

A tantestület 3 tagból állott egy nővel, *Palicz Gizellával.*

Létszám: 28+25=53. *Vallás szerint:* rk. 14; gör. kel. 2; ág. ev. 16; ev. ref. 10; izr. 11. — *Anyanyelv szerint:* magyar 24; német 8; tót 1.

Értekezés: Nagy léptekkel előre! *Geduly Henrik.*

3. A resiczabányai állami segélylyel fentartott polgári és felső népiskola I. értesítője, az 1877—78.—1893—94. iskolai évekről. Szerkesztette Speidl Ernő igazgató.

Az értesítő elején «Első rész» czím alatt el van mondva az iskola 17 évi története, melyből láthatjuk, hogy mily nehezen, mennyi bajjal kellett megküzködni, míg a mostani állapotot elérték.

Az igazgatói jelentés megemlíti, hogy mily nehezen kaptak tanárt. A fiúiskolához kinevezett tanárok közül csak a harmadik foglalta el az állást. A felső leányiskolánál is *Holzmanné Szakolczay Jeni* január hó

közepén nyugalomba ment, s a helyét *Farkasné Soóváry Ilda* csak május 16-án foglalta el.

A tanári testület az egyesített iskolánál 7 tagból állott, a hitoktatókon kivül, 2 nővel: *Özv. Farkas Istvánné Soóváry Ilda* és *Heidvogel Paula.*

A növendékek létszáma a felső leányiskolában: 18+11=29. *Vallás szerint:* rk. 20; gör. kel. 3; ág. ev. 1; ev. ref. 4; izr. 1.

Szertárakról van említés, de a gyarapodás nincs felemlítve.

4. Értesítő a n.-kőrösi községi felső leányiskola, ismétlő- s tanyai elemi népiskolák és kisdedóvó-intézetek 1893—94. tanévi állapotáról. Kiadta: a községi iskolaszék. Szerkesztette: Szurmó Ambrus közs. felső leányiskolai igazgató s közs. iskolaszéki jegyző.

A felső leányiskola 1893—94. tanévvel a 17. évébe lépett. Az iskolai év szept. 1-től jun. 28-ig tartott. A szertárak szépen gyarapodtak.

A tanító testület hitoktatókkal együtt 6 tagból állott, 2 nővel: *Vargha Ilona, Szurmóné Gonda Mária.*

A létszám a felső leányiskolában: 32+21=53. *Vallás szerint:* ev. ref. 28; ág. ev. 1; rk. 8; izr. 16. *Anyanyelv szerint:* magyar 50; német 3.

5. A rozsnyói kerületi ág. hitv. ev. felső leányiskola értesítője, az 1893—94. tanévről. Közli: Schuberné Hajcsi Anna igazgató.

Az iskolai évet szeptember elején kezdték meg. A felszerelés hiányos, de a hiányzó tanszereket az ág. ev. gymnásiumból kapták kölcsön.

A tanító testület 8 tagból állott a hitoktatókkal együtt, köztük: *Schulerné Hajcsi Anna, Hajcsi Kornélia, Szokol Liza és Nehrer Anna.*

Létszám: 10+13=23. Kimaradt 2. — *Vallás szerint:* ág. ev. 14; ev. ref. 2; rk. 3; izr. 2. — Mind magyar anyanyelvű volt.

Értekezés: A boldogság útja. Írta: S. M.

6. A n.-kikindai m. kir. állami felső leányiskola X. értesítője, az 1893—94. tanévről. Szerkesztette: Feketéné Petrovics Antónia igazgatónő.

Az értesítő az intézet tízéves történetével kezdődik. Ezt követi: Ünnepi beszéd Jókai ünnepén. Tartotta *Feketéné-Petrovics Antónia* igazgatónő.

A beiratások az uralkodó gyermekbetegségek miatt szept. 15., 16., 17-ére halasztatott. A tanítás 18-án kezdődött.

Az iskolai takarékpénztárban a betétek összege 316·31 frt.

A tantestület 9 tagból állott a hitoktatókkal együtt, 3 nővel: *Feketéné Petrovics Antónia, Petrovicsné Német Anna* és *Szillerné Sztranyavszky Katalin.*

Létszám: 35+31=66. *Vallás szerint:* rk. 31; gör. kel. 16; ág. ev. 2; ev. ref. 3; unit. 1; izr. 13. *Anyanyelvre nézve:* magyar 25; német 25; szerb 16.

Pataki Simon középiskolai tanár nyilvánossági joggal felruházott nevelő és felső tanintézetének értesítője, az 1893—94. tanévről.

Az intézet 6 osztályú elemi iskolából és 2 osztályú felső leányiskolából áll.

A tantestület 11 tagból áll a hitoktatókkal együtt, közöttük: *Breit-*

ner Amália, Germaud Anna, Krausz Mária, Patakiné W. Rózsa és *Wokula Ella.*

Létszám a felső leányiskolában: 15+9. *Vallás szerint:* r. k. 5; izr. 19.

Értekezés: A vizsgákról. Irta *Pataki Simon* igazgató.

*

A belényesi állami elemi leányiskola s ezzel kapcsolatos ovoda XII. értesítője, az 1893—94. tanévben. Összeállította: Pappné Sipos Julia igazgatónő.

A növendékek létszáma a múlt évihez képest 12-vel szaporodott. Az igazgatói jelentése szerint az iskolai takarékpénztár «sikeresen kezeltetett.»

Az évzáró vizsgán rajz- és kézimunka-kiállítás volt, melyen 795 db. kézimunka volt kiállítva.

*

A magyar gazdasszonyok Országos Egyletének évkönyve, az 1893—94. évről. XXXIII. évfolyam. Szerkesztette Majer György, egyesületi titkár.

Az évkönyvben benne van: Választmányi jelentés a lefolyt évről. Kimutatás van: a karácsonyi ajándékokról, az álarczosbál jövedelméről, vegyes ajándékokról, perselyjövedelemről. Benne van továbbá az egylet igazgatósága, választmánya és tiszteletbeli tagjainak, ezenkívül a rendes és rendkivüli alapítók, rendes és pártoló tagok névsora.

Az igazgatónő *Starcsevics Borbála,* a polgári osztályokban: *Erőss Ilona* a számtani szakcsoport és *Weidner Anna* a nyelv és történeti csoport vezetője. *Lenis Paula* tanít zongorát. *Leonie Csaszny* a franczia nyelvet tanítja és német társalgási órát ad, *özv. Holly Rezsőné* a varrást tanítja, *özv. Tóth Lászlóné* a ruhaszabásban ad oktatást.

A polgári leányiskolába jár: 11+15+10+9=45.

*

A budapesti Protestans Országos Árvaegylet választmányának jelentése, 1893. évi működéséről.

A választmány jelentésébe el van mondva az intézet jóltevői és adományaik; továbbá, hogy a slöjd kézügyességi munkaoktatást meghonosították.

A gyermekek egészségére jó hatással volt, hogy a nyarat Zebegényben tölthetik.

Az intézet jótevője, *Cséry Lajos,* P.-Szt.-Lőrinczen egy alkalommal megvendégelte az árvákat. *H. L.*

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

A budai áll. tanítónőképző intézet 25 éves jubileuma. Nemzeti nőnevelésügyünk fejlődésének egyik legfontosabb mozzanata volt az első állami tanítónő-képzőintézetnek megalapítása. Ezen első tanítónőképző-intézet a *budai* volt, mely f. év decz. 16-án, 25 éves fennállásának évfordulóján, az alapítás emlékezetére nagyobbszabású, lélekemelő ünnepélyt ült. Az ünnep jelentőségét legjobban mutatta az, hogy dr. Verédy Károly főv. kir. tanfelügyelőn, a társintézetek küldöttein, az intézet igazgató-tanácsán, tanári testületén, régi és mostani növendékein kívül részt vett az ünnepélyen maga a közoktatásügyi miniszter, báró Eötvös Loránd, államtitkárával, dr. Pulszky Ágosttal és a képzőintézeti ügyeket vezető osztálytanácsossal, dr. Axameti Lajossal együtt, sőt részt vett az ünnepen a volt államtitkár, dr. Berzeviczy Albert és a főszámszékelnök Rakovszky István is. Fölötte ritka jelenség nőnevelési intézetben a közélet annyi jelesének érdeklődését szemlélhetni; vajjon egy kedvezőbb korszak hajnalhasadását jelenti-e?

A nagyjelentőségű ünnep megnyitóját a fővárosi kir. tanfelügyelő, dr. Verédy Károly tartotta. Kiemelte, hogy az ünnep a szeretet és kegyelet ünnepe, és őt is a szeretet és kegyelet ösztönzi mind arra, a mit mond. E két érzelem hatása alatt üdvözli a minisztert és tanácsosait, kik az ünnep fényét megjelenésükkel emelik. Az ünnep jelentősége nemcsak az eltelt évszámok nagyságában, hanem az intézet eredményteljes munkásságában van. Mikor ez eredményeket mérlegeli, tekintete báró Eötvös Józsefen, a lánglelkű költőn akad meg, ki az intézet szervezetében az ideális czélokat praktikus eszközökkel akarta megvalósítani, s az életre való nevelést, az akarat képzését tűzte ki ez intézetnek is feladatául. E czélok megvalósítására törekedtek az első tanárok, kik közül többeket ma is az intézet munkás tanárai közt tisztelhetünk. Hála illeti meg őket ezért és köszönet. És köszönet illeti meg a közoktatási kormányt, mely az intézetet mindenkor szerető gonddal fejlesztette s csak legutóbb is díszes és minden hygenikus és pedagogiai tekintetnek megfelelő épülettel látta el. Midőn a jubileumi ünnepet megnyitja, köszönetet mond ezért az épületért a volt közoktatási miniszternek, gr. Csáky Albinnak, és a volt államtitkárnak, dr. Berzeviczy Albertnek. És hálás szívvel köszöni meg br. Eötvös Loránd jelenlegi közoktatásügyi miniszter nagylelkűségét, melylyel az intézetet modern felszerelésekhez juttatta. Üdvözli őt s a szintén jelenlevő dr. Pulszky Ágost államtitkárt, s a miniszter többi tanácsosait, kik az intézetnek ez uj korszakában pártfogói és jóakarói,

kiktől az intézet további sorsa függ. És üdvözli az intézet igazgató tanácsát, mely az intézetet mindig igaz jóakarattal és szeretettel vezette, s az intézet érdekében való munkássága közben fáradságot nem ismert. Üdvözléssel fordul végre az intézet jelenlegi igazgatójához és tanári testületéhez, a volt növendékekhez, kik közül sokan fénylő példát szolgáltatnak a jelenlegi növendékeknek; üdvözli az utóbbiakat, áldást kiván mindannyiukra, áldást az intézet fejlődésének minden elősorolt tényezőjére s kívánja, hogy ez intézet ezután is elsőrangú otthona legyen a nőnevelésnek, a vallásosságnak és a honszeretetnek!

Az ünnep második pontja az intézet igazgatójának, Thuránszky Irénnek, felolvasása volt, melyet folyóiratunk más helyén egész terjedelmében közlünk. Ezután az intézet volt és jelenlegi tanári testületéhez intézett üdvözletek sora következett. Első szónok volt Radó Vilmos, ki meleg hangon emlékezett meg Zirzen Jankáról, az intézet első igazgatójáról. Radó indítványára az ünnepély befejeztével 20 tagú küldöttség ment Zirzen Jankát üdvözölni, ki az intézet ünnepén gyöngélkedése miatt nem vehetett részt. A társ-intézetek nevében Lázárné Kasztner Janka üdvözölte az intézetet, az igaz érzés meghatottságával mondva a következőket:

«Ezen intézet ünnepi örömében a vidéki társ-intézetek is részt venni óhajtván, azok nevében üdvözlöm ez intézet vezetőit és tanárait. Ezen megtisztelő feladatot kettős örömmel teljesítem, mert visszatekintve ezen intézet 25 éves történetére, felélednek lelkemben a multak felejthetetlen emlékei: itt ringatták a magyar tanítónőképzés bölcsőjét, itt beczéztek minket, első tanítványokat, féltékeny gonddal és szeretettel; itt tanultunk még eszmékért lelkesedni, a haza érdekében dolgozni és az emberiséget szeretni! Itt nyertük útravalónak azt az ábrándos eszményiességet, melyet sem az élet nehéz küzdelmei, sem csalódás és méltatlanság, melyekkel az életben sürün találkozánk, nem voltak képesek lelkünkből kioltani. A multak napsugaras emlékei világítják be utunkat, felemelnek, erőt és bátorságot kölcsönöznek a jövő még hátralevő küzdelmeinek győzedelmes megállásához. Kettős okból jelentem meg tehát én ez ünnepélyen: mint volt tanítvány, hogy hálával adózzam a multak szent emlékének, és mint munkatárs, hogy baráti szeretettel és nagyrabecsüléssel üdvözöljem ezen intézet vezetőit és tanárait. — Üdvözlöm első sorban azt a fenkölt szellemű nőt, kinek nevét szívem remegése nélkül ajkamra nem vehetem, ki 25 évvel ezelőtt életre ébresztette ezen intézetet s hazánkban a tanítónői intézménynek erkölcsi alapját megvetette: üdvözlöm és áldom Zirzen Jankát; üdvözlöm ezen intézet régi mestereit a hű tanítvány hálás szívével és üdvözlöm a testület ifjabb tagjait, kik a multakhoz méltó törekvéssel és lelkesedéssel fáradoznak ezen intézet fejlesztésén és felvirágoztatásán. A társ-intézetek nevében Isten oltalmát és áldását kérem ez intézetre és tanáraira!»

A volt tanítványok nevében ragyogó ékesszólással üdvözölte ezután az intézetet *Dorogsághyné Rapos Aranka*. Lelkes szavakkal emlékezett meg az intézet jótéteményeiről, melyekben tanítványait részesítette, az eszmékről, melyeket az itt nyert nevelés szivökben kifejlesztett. Ez eszmék vezetik ma a magyar tanítónők legtöbbjét és lelkesítik a munkára. — Végül a Népnevelők Egyesületének üdvözlete következett, melyet *Kurcz Sámuel*, az egyesület alelnöke tolmácsolt, s az

ünnepély a növendékek által énekelt «Isten áldd meg a magyart» hangjai közt véget ért.

*

A «Mária Dorothea Egyesület» erdélyrészi körében érdekes felolvasást tartott *dr. Lázár Gyula* kolozsvári tanítónőképző-intézeti tanár. *A «jótékonyság»* hatását mutatta be történelmi, társadalmi és emberbaráti megvilágításban. Bő tanulmányon alapuló áttekintést nyujt a különféle népek és korok jótékonysági hajlamairól és jótékonysági intézményeiről, feltüntetve a bibliai népektől kezdve a modern népekig minden jelentősebb emberbaráti mozgalmat. A nagyérdekű közlemény a «*Kolozsvár*» 277—279. számaiban jelent meg; sajnos, nincs terünk reprodukálására, közöljük azonban minket is közelről érdeklő befejező sorait: «Eddigi ismertetésünk folyamában végre eljutottunk azok segélyezéseig, kik betegség, kor vagy egyéb testi fogyatkozás következtében az önálló kenyérkeresetre többé nem képesek. Felfogásom szerint az emberi jótékonyságnak ez a valódi sarkköve, mert olyanok istápolásáról van szó, kik talán egy hosszú és fáradságos életen keresztül, jó és rossz napokban, becsületesen megfeleltek a társadalom iránt elvállalt kötelességeiknek, — de a kik életük borus alkonyán a nyomornak és inségnek néznek eléje. Ezek a mivelt társaság gyámoltjainak tekintendők, kikről megfeledkezni mulasztás volna. Szerencsére az inségeseknek — mivelt társadalmunk és humanus korunk jó úton halad, hogy lerövja tartozását azok iránt, kiknek munkaerejéből és lelkes buzgóságából sajátította el azon erényeket, melyek a haza és az emberiség szolgálatában oly előnyösen kitüntetik. S itt is a nyugati államok szolgáltatják a lelkes és utánzásra méltó példát. Német-, Angol- és Francziaország az utolsó évtizedekben nagy mértékben az elaggott szellemi munkások felé fordították figyelmöket, kik a megérdemlett segély és támasz reménye nélkül lépik át az aggkor küszöbét a nélkül, hogy az élet gondjaitól való felmentés vigasztalása kisérné őket a feledékenység otthonába. Az élet alkonyát csak ritkán aranyozza be a gondtalan öröm és testi egészség kettős áldása; az élet és a munka elhasználja a szervezetet s az idő megfosztja az erőtől, mely annak a multban értéket kölcsönzött. Az elaggott szellemi munkások segélyezésében a társadalomnak minden erejéből oda kell törekednie, hogy őket az alamizsna élvezetének és elfogadásának keserüségétől mindenképen megóvja. Hiszen a jótékony adakozás az emberi léleknek talán legtisztább öröme; míg annak igénybe vétele vagy elfogadása mindenkor, még a legkedvezőbb körülmények között is lesujtó elismerése saját segélytelenségünknek.

Nem alamizsnát kérünk tehát elaggott és munkaképtelenné vált tanítónőink számára, hanem azon tőkének kamatait, melyet azok egy emberöltőn keresztül lelkesedéssel bocsájtottak rendelkezésére a fiatal nemzedéknek; azon tőkének kamataiból kérünk, mely a haza és emberszeretet, s az igazi vallásosság szent tanainak megváltása fejében kötelezi a társadalmat.»

*

A szatmári kath. polgári és felsőbb leányiskolai tanítónőképző-intézet megnyitása alkalmából egy nagyobbszabásu, a nőnevelés helyes

eszméivel bővelkedő beszédet mondott dr. Steinberger Ferencz igazgató, melyet most külön füzetben is kiadott. Beszédjében fejtegeti, hogy az intézet termőföldje lesz a magasabb míveltségnek, a nagyobb értelmiségnek, kimutatja, hogy e magasabb míveltségre a nőnek tisztán női hivatása szempontjából is szüksége van, hogy a tudás nem rontja meg a női szellemet, ellenkezőleg nemesebbé és tartalmasabbá teszi azt. Ezért kell nemcsak az értelmet fejleszteni, hanem a szívet s a jellemet az erény s a valásosság által. Az általános nőnevelési eszmék fejtegetésén kívül az intézet specziális czéljairól s ezzel kapcsolatban a nőkérdésről a következőket mondja: «Intézetünk hivatva lesz: az általános műveltségen kívül, melynek középpontját a szívművelés képezi, szakképzettséget is nyujtani azon nők számára, kik vagy nemes idealizmusból vagy a szükség vas kezének nyomása alatt tanítónőkül óhajtanak a közművelődés szolgálatába lépni.

Iskolánkat tehát mint a művelt világ közvéleményét élénken foglalkoztató nőkérdés gyakorlati megoldásának egyik fontos tényezőjét is kell tisztelnie a helyes felfogásnak. Iskolánk hivatva van: a nőknek egy részét a szaporodó évek sötét hatalma ellen megoltalmazni s nekik a tisztességes megélhetést biztosítani. S így intézetünk a közboldogság szolgálatában is áll, mert annál boldogabb a társadalom, minél kevesebb tagja szenved.

A nagyfontosságu nőkérdés előharczosai között két tábor van, melyek e kérdés megoldásában a két szélsőséget képviselik.

Az egyik tábor a nőket a családi tűzhely megszentelt falai közé akarja visszaszorítani, mert ott van az ő természetüknek és hivatásuknak legmegfelelőbb helye. De az élet filozófiája másként okoskodik és azt mondja: Hát azok a nők mit tevők legyenek, a kiknek az élet nem juttatja osztályrészül a családi szentélyt, a kiknek az a sorsuk, hogy saját erejökre támaszkodva, induljanak neki az életnek? Hová forduljanak e támasz nélkül álló nők, mert hát mégis élniök kell? A nőknél van-e a családalapítás kezdeményezése? Nincsenek-e ők a másik nemnek hajlamától, akaratától függővé téve? Minő igazságtalan felfogás az: a nőket oly térre utalni, a hol őket nem fogadják be és megélhetést nem nyujtanak nekik? Minő szívtelenség: őket a kétségbeesés karjaiba kergetni? Minő eszélytelenség: azon lejtőre terelni, melynek aljában az erkölcsi halál örvénye sötétlik? A nőkérdéssel foglalkozóknak ez a tábora nyilván nem a helyes úton jár.

A másik tábor pedig minden korlátot le akar dönteni a férfi és a nőnem között s őket minden foglalkozáskörben egyenjoguvá és versenyképessé akarja tenni, és nem vonakodik megnyitni a gyönge nem előtt a politikai rögös pályát sem.

Ennek a felfogásnak az érvényesülése is katasztrófákba sodorná a társadalmat. Előkelő nemzetek példája mutatja, hogy mily végzetes tévedés megbolygatni ama megszentelt határvonalat, melyet a bölcs Teremtő állított fel a két nem között azoknak fizikai és szellemi alkotása és hivatása különbözőségében. Addig volt híres és hatalmas Görögország, míg asszonyai nemöknek megfelelő munkakörben töltötték idejöket. De «mikor nyilvános népgyűlésekbe kezdettek járni és a napot közpiaczokon töltötték el, már hanyatlásnak indult volt dicsősége». (Gróf Mikó J.) Angolországban e század első felében a nőkérdés megol-

dásának e szélsőség felé való csapongása mély sebet ütött e józan értelmű nemzet közerkölcsiségén és a nőnem családi erényein.

A bölcseség parancsolja tehát, hogy a nőnem számára ne álljon nyitva az egész világ; de az igazságosság kívánja, hogy a nők is kenyérhez jussanak nemöknek megalázódása nélkül.

Le kell rombolni azon sorompókat, melyeket az elfogultság, férfi szűkkeblűség vont a nő munkaképessége elé. De tiszteletben kell tartani azon választó falakat, melyeket a bölcs Teremtő állított fel a férfi és nőnem közt. Isten óvja hazánkat attól, hogy férfi és nő mindenben egyenjogúvá tétessék. Összeomlanának az erkölcsiség bástyái, meglazulnának azon szent kötelékek, melyek a család és társadalom egyedeit üdvösen összetartják.

S valóban a helyes közgondolkozás a nőkérdés megoldásában a két szélsőség között a középúton jár. Az európai közvélemény már régen megnyitotta a tágabb munkatért a nők számára, mert: az élet mezeje nagyon tágas, a munkakör a társadalomban nagyon sokféle. De ez az egészséges közvélemény nem akar lerontani a két nem között minden korlátot. Vannak pályák, melyeket a nők sohasem fognak elfoglalhatni nőiességök elvesztése nélkül; vannak pályák, melyeket a nők — velökszületett gyöngéd érzésűknél, ügyességöknél és munkaszeretetöknél fogva — jobban betölthetnek, mint a férfiak.

A határvonalat a férfi és nő munkatere között az a szempont határozza meg, hol nincs veszélyeztetve az erkölcs, ez a legnagyobb kincse a nemzeteknek; hol nem morzsolódik össze a nő gyengébb fizikuma; hol nem halványul el a női idealizmus; hol nem tépdelődik meg a nőiesség nimbusa. Nem szabad nőiességéből kivetkőznie a nőnek, csakhogy kenyere legyen.

Beszédem szűk kerete nem engedi felsorolnom mindazon munkaköröket, melyeket a nőkérdés apostolainak igazságos érzéke már eddig is megjelölt a női munkaképesség számára. De mint a női hivatáshoz legközelebb álló, a női hajlamokkal nagyon összeférő szakpályát ki kell emelnem a tanítónői pályát.

Már Széchenyi mondá: «A férjhez nem ment nőknek nem lehet szebb hivatásuk, mint magukat a mások gyermekei nevelésére szentelni.»

E nemes munkára való hivatásuk tagadhatatlan. Hisz a gyermek első beszédhangja az anyai szív édes hangja után csendül meg és szelleme az anyai szellem reáhatása alatt bontakozik ki. A jóságos Teremtő nemcsak azzal tüntette ki a nőt, hogy részt engedett neki mintegy a teremtésből az emberré képződés miszteriumában, hanem a már megszületett gyermek nevelésének kiváló adományával is felruházta őt. A nevelés terén a nőnem kellő szakképzettséggel fölfegyverkezve nemcsak kiállja a versenyt az erősebb nemmel, de bizonyos tekintetben tul is szárnyalja azt. Tapintata, gyöngédsége, finom érzéke, a részletekre kiterjeszkedni tudó figyelme, bámulatos kitartása a nőt született nevelőjévé avatják a fiatal lelkeknek. A férfiak jobban tudnak a szív fölött bölcselkedni: a nők jobban tudnak a szívben olvasni.

És a mint nemzetgazdaságilag fölöttébb nagy vívmány a női kezek érvényesítése a tanítás mezején, úgy a közboldogság szempontjából megbecsülhetetlen annak erkölcsi értéke. A tanítói oklevél sok nőnek volt már az élet sötét időszakában igazi menedékvára.

A mindenoldalú nevelés sikere természetesen a tanításügy egészséges szervezésétől függ, mely a férfi és női erők harmóniáját viszi be az iskolákba. A logikusabb és erélyesebb férfi szellem és a finomabb női érzék üdvösen egészítik ki egymást a gyermeki lélek kialakításában.

A nőkérdésnek imént vázolt egészséges, igazságos és ker. szellemtől megihletett felfogása hozta létre ez új intézetet is, mely most lép be az idő kapuján, hogy e kolostor falai közt már létező két társintézet mellett magasabb szakképzettséget nyujtson azon nők számára, kik a muzsák templomában akarják Istentől kapott tehetségeiket értékesíteni.

Kisdedóvónőképzőnk már két év óta áll a nemzeti kultura szolgálatában, hogy a kisdedek szakszerű vezetésére képesítse az arra hivatottakat. Elemi tanítónőképzőnk majdnem félszázad óta küldi ki munkásait, a közművelődésnek az elemi leányiskolában való szolgálatára. Ma megnyilik ez új intézet, hogy a polgári és felsőbb leányiskolák nyerjenek benne hivatott vezetőket. És így a leánynevelésre képző intézmény minden fokozatban ki van építve a kolostor falai közt, mely a jövő Magyarország képzésének dicsőségéből szerénytelenség nélkül foglalhat le a maga számára egy parányi részt.

*

A budapesti angolkisasszonyok vezetése alatt álló kir. kath. tanítónőképző-intézet növendékei önképző-kört alakítottak, melyet a magyar királyleány szent Margit égi pártfogása alá helyezve, f. hó 9-én nyítottak meg ünnepélyesen. A kath. tanítónőképző-intézetek kebelében első ilynemű kör megalakulását örömmel üdvözöljük s megnyitó ünnepéről a «Népnevelő» nyomán a következőket jelenthetjük. A megnyitóra igen szép számu közönség jött össze, köztük ott volt dr. Komlóssy Ferencz kanonok egyházmegyei főtanfelügyelő és dr. Verédy Károly kir. tanfelügyelő is. Miután egy bevezető dalt elénekeltek s elszavalták dr. Gyürky Ödönnek ez alkalomra írt prologját, elfogadták az alapszabályokat s megalakítottnak jelentették ki a kört. Ezután Ember Károly tanár üdvözölve az egyházi és királyi tanfelügyelőket, szép szavakkal egy eszmékben gazdag beszédben fejtegette az önképző kör feladatát s fontosságát azokra nézve, kik a vallásos kath. és nemzeti nevelés apostolai leendnek. Ezután a növendékek közül Hissinger Ilonka, Rácz Irén, Sgardelli Lujza, Mészáros Malvin szép előadással Erdőssy Ilonka mély érzelemmel és igazi bensőséggel több szép költeményt szavaltak el. Kun G. és Mladoniczky J., Josa Andrea, Ambrózy Margit, Blanz Irén ügyes zenei képességükről tettek tanuságot. A műsor után az önképző kör, elnökének Hegedüs Lóránnak indítványára, nagy lelkesedéssel elhatározta, hogy fővédnökül Vaszary Kolos biboros herczegprimást fogják felkérni s megszavaztak 10 frtot a katholikus tanítók millenniumi zászlajára. Végül dr. Komlóssy Ferencz főtanfelügyelő intézett megható beszédet a növendékekhez, munkára, lelkesedésre, hazaszeretetre buzdítván őket s kifejezvén egyszersmind azt is, hogy ő Emja a mily szivesen támogat mindent, a mi a kath. nevelés ügyére vonatkozik, oly szivesen veendi atyai pártfogásába az ő törekvéseiket is.

IRODALOM.

HAZAFIAS KÖNYVTÁR. Szerkeszti: *Gaál Mózes.* Bpest-Pozsony. Stampfel K. kiadása. Egyes szám ára 25 kr.

A mint a mű elnevezése is sejteti, a magyar történelemből veszi tárgyát, s többé-kevésbé ismert történelmi eseményeket ir le könnyen érthetően és érdekesen.

A tíz történelmi elbeszélés közül különösen az öt első, mely Gaál Mózes tollából került ki, úgy érdekes tárgyánál, mint szép magyaros nyelvezeténél fogva alkalmas arra, hogy az ifjuságban a hazafias érzelmeket fejleszsze, s vonzó előadása által a magyar történelem főbb eseményeit az emlékezetbe mélyebben bevésse.

Az 1. szám: Szondy két apródja. Ezen általánosan ismert, de mindazáltal érdekes téma, igen vonzóan s az ifjuság értelmének megfelelően van feldolgozva.

A 2. sz. Zoárd jóslata. A magyarok viszontagságos bejövetelét ismerteti; érdekesen irja le ősi szokásaikat, vallásukat.

A 3. sz. A vezér boszúja. A magyar történelem egyik legérdekesebb alakjával, Lehel vezérrel foglalkozik. Lehel kürtjének történetét mondja el, s mint mér halálos csapást kedves kürtjével az álnok Konrád herczegre, ki miatt német fogságba került.

A 4. sz. Kupa pogány vezér lázadását irja le, mely már kevésbé vonzó, mert a magyarok kegyetlenségét igen élénk szinekkel festi.

5. sz. Vitézi becsület IV. Béla idejében. Rugacs Béla magyar vitéz hőstettéről szól, ki ellenkezőleg az akkori főurak közönyösségével, siet hazája védelmére, s hogy megmentse királyát, egymaga föltartóztatja a királyt üldöző tatár csapatot.

6. sz. Az utolsó mentsvár irta: Tábori Róbert. Szépen festi egy török vezérnek és a csatában 35 év előtt elveszett fiának találkozását.

7. sz. A királyért, Szerelemhegyi Tivadartól. Róbert Károly nem lel nyugalmat Zách szerencsétlen esete óta, végre kedves embere, Széchy fölébreszti benne a harczi kedvet, sereget gyüjtenek Havasalföld elfogla-

lására, de a harcz szerencsétlen kimenetelű, Róbert Károly csak Széchy önfeláldozása árán menekül.

8. sz. Vihar gyöngyei, irta Szalay Sándor. A pórlázadás idejében egy jobbágy fiu nemes tettét ecseteli, ki földesura szívtelenségét azzal viszonozza, hogy családját a nép dühétől megmenti.

9. sz. Kegyetlen büntetés, Bánfi Jánostól. Álmosnak, Kálmán király ellen szőtt cselszövényeit ismerteti, s azon kegyetlen büntetést, mely megfosztja Álmost és az ártatlan Béla herczeget szeme világától.

10. sz. Az ingovány-vár, Solymossy Sándortól. A török uralom idejében egy árva fiu jótevője helyett veszélyes útra indul, hogy a mohácsi szigeten lévő vár lakóinak segélyt hozzon.

Nevelő atyja féltvén a bátor, de gyönge fiut, titokban utána megy, s midőn az ingovány már-már elnyeli, védő karjaiba fogja az elaléltat. Végre sok veszélylyel küzdve, czéljukat elérték, segélyt hoztak az ellenség által fenyegetett vár lakosainak.

Kivánatos volna, hogy ezen derék munka mennél ismertebbé váljék, mert csekély áránál fogva a szegényebb sorsú gyermekek részére is könnyen megszerezhető. *Harsányi Anna.*

*

A LEÁNYOK TANÍTÁSA ÉS NEVELÉSE. Útmutató művelt szülők, tanítók és nevelők számára. Irta *Goerth Albrecht*, a «Tanítás művészetének» szerzője, a közép- és magasabb leányiskolák igazgatója Insterburgban (Nyugoti Poroszország).

A nagyterjedelmű, 498 nagy 8-ad rét lapból álló, sok tudással és tapasztalással megirt munka három részre oszlik. Az első rész 1—219 lapig a női lélekről szóló tanulmányt foglalja magában; a II. rész 219—442. lapig, szól a leányok neveléséről a szülői házban; a III. 442—463. rész, a leányok iskolai kiképzésével foglalkozik. E három részhez a 475—498. lapig függelékül egy kimerítő értekezés van csatolva a nőkérdésről.

Noha a mű minden részében érdekes és tanulságos, nem lehet tagadni, hogy fölöttébb nagy — német — alapossággal van irva, azaz sok helyütt terjengős és aprólékos. Megkönnyíti azonban a munka élvezetét az, hogy nem találkozunk benne azokkal a véget nem érő mondatokkal, mely némely tudományos munkát visszariasztóvá teszen; a stilusa elég könyen folyó, választékos és világos.

Minket tanítónőket azt hiszem e mű minden része egyaránt érdekelhet, mert egy elsőrangú gyakorlati pedagogus, ki azonban kiváló elméleti tudással és helyes itélettel is bír, mondja el benne nézeteit, tapasztalatait, tanácsait. Engem, megvallom, a női lélek természetéről irott tanulmány érdekelt legjobban. Több tudományos és dilettáns munkát olvastam már a *nőről*, de, megvallom, egyet sem találtam, a mely a női lélek

rajzában oly közel járna az igazsághoz. Mintha az ember egy — rosszul mutató — tükörbe nézne, csaknem ráismer magára, de a fejét csóválja, hogy ejnye de furcsán, de rosszul nézek ki. Pedig Goerth tárgyilagos, nem vezeti sem előítélet, sem előszeretet. De szerintem téved mégis, téved gyakran, mert mint férfi nem ismerheti, nem értheti a nőt kellőképen. Ez a psichologiai problema csak akkor lesz megfejtve, ha kellő tudással biró nők szólnak hozzá nyiltan és őszintén. Csakhogy oly keveset foglalkoznak a nők psichologiával, hogy ilyen tanulmányokra, azt hiszem, még jó ideig várnunk kell. Addig be kell érnünk az ilyen, kissé ferde tükörképet mutató művekkel. A mi a munka részleteit illeti, az első rész magában foglalja: a férfi és nő szervezetének összehasonlítását. A lélek ismertetését s tudományos meghatározásait a szellem, kedély, szív, értelem, okosság, akarat, ösztön, érzés, érzelem, képzelem és jellem fogalmainak. Vizsgálja a női hibákat: habozás, hamisság, hiuság, kaczérság, féltékenység, hizelgő szóra való hajlás stb., de ép így a jó tulajdonságokat: a hűséget (főként az anyai hűséget), a szelídséget, erkölcsösséget, csinosságot, tisztaságot, kedvességet. Az erkölcsi, vallási és esztetikai érzékek fejtegetésének külön nagy terjedelmű fejezeteket szentel, sőt még a nő értelmi munkásságáról s a nagy korszakalkotó eszmék termelésében, átültetésében és ezek életben tartásában kifejtett tevékenységéről is megemlékezik.

A szülei ház nevelői hatásáról szóló része a műnek ujabb 3 részre oszlik; az iskolaköteles kor előtt, az iskolaköteles korban, s az iskolát végzett nagy leányok nevelésénél követendő eljárás ismertetésére.

A leányok iskolai képzését illetőleg a legszabadelvűbb és legmeszszebb menő intézkedéseket óhajtja; kimutatja, hogy a leány ép oly mértékben képes a tanulásra, mint a fiu, s hogy ép oly mértékben szüksége is van a tanulásra. Ezért a leányok számára egyenlő követelményeket szab, egyenlő terveket és az érettségi vizsgálatok letehetését kivánja,

A függelékben a legerélyesebben sürgeti azt, hogy *minden leány* tanuljon valami keresetforrásul is alkalmas munkanemet, foglalkozást, *de azért a nőnek igazi életfeladatát a házasságban találja és azt kivánja, hogy egy jó házasság kedveért, — de csak is ezért — a nő legyen kész önállóságáról bármikor lemondani.* Azt hiszem, ezt a nők minden komolyabb sürgetés nélkül is megteszik. *S. I.*

*

A *Magyar Nyelvőr*, a *Szarvas Gábor* szerkesztésében és a M. T. Akadémia megbizásából megjelenő nyelvtudományi folyóirat, a jövő évben pályafutásának 24-ik évét kezdi meg. E folyóirat tudományos becse és érdemei sokkal ismeretesebbek országszerte a művelt olvasóközönség

előtt, hogy sem azokat itt fel kellene sorolnunk. Csak annyit akarunk mégis fölemlíteni, hogy a Nyelvőr szerkesztősége ujabban mind többtöbb oly rovatot nyit meg folyóiratában, melyek nemcsak a szakszerű nyelvtudósokat, hanem egyszersmind a nyelvünk iránt tudományosan érdeklő nagy közönséget is érdeklik és idevágó szükségleteit kielégítik. Legújabban pl. a magyar nyelvi oktatás népiskolai kézikönyveit vette sorra s ismertette és birálgatta. Továbbá a «*Kérdések és feleletek*» című népszerű rovatában számos nyelvtani és helyesirási kétes esetre ad minden számban útbaigazító felvilágosítást.

Közöljük itt szóról-szóra a M. Nyelvőr kiadóhivatalának a *magyar néptanítók figyelmébe* ajánlott felhivását, melylyel e nagybecsű folyóiratnak a néptanítók által való megszerzését akarja megkönnyíteni.

«Néptanítóink anyagi helyzete szomorú és sajnálatra méltó, de el nem tagadható tény. A legtöbbje oly szűkmarkú javadalmazásban részesül, hogy, közszóval élve, kénytelen saját szájától a falatot megvonni, ha csak a legeslegszükségesebb segédeszközöket akarja is magának megszerezni, a melyek önművelésére elkerülhetlenül megkivántatnak.

Hogy e szükségleten a magunk részéről legalább csekély részben segítsünk, s tanítóinknak alkalmat és módot nyújtsunk arra, hogy e segédforrások közül a legszükségesebbet, azt, a mely nemzeti nyelvünk jelenségeinek magyarázatával foglalkozik, maguk nagyobb megerőltetése nélkül megszerezhessék, s így, a mi hivatásunknak fő és sarkalatos czélja, hogy a magyar nyelvtudomány haladásával lépést tarthassanak: úgy intézkedtünk, hogy a néptanítók folyóiratunkat, a Magyar Nyelvőrt, öt forintnyi előfizetési ár helyett három forinton rendelhessék meg. Ehhez még azon kedvezményt is csatoljuk, hogy ez összeget három részletben, jaunárius, május és szeptember első napjaibau küldhessék be. Budapest, 1894. deczember 15. A *Magyar Nyelvőr* kiadóhivatala. VI., Délibáb-utcza 16.»

*

UJ ZONGORA ISKOLA, irta *Erney József*, Nemz. zenedei tanár Budapesten. Tankönyvül elfogadta a «Nemzeti Zenede», a «Budai Zeneakadémia», a «Zenekedvelők egyesülete», Siposs Antal «Magán zeneakadémiája». 4 rész. Ára egyenként 3 korona.

Az előttünk fekvő uj zongora iskola harmincz évi zenetanítás gyümölcse, s már e tény maga elég jótállást nyújt arra nézve, hogy czélszerű és használható tankönyvvel állunk szemben. Szerzője Erney József n. zenedei tanár, ép oly kitünő zenész, amily gyakorlott pedagóg, a ki nagy tanítási készültségét finomult izléssel párosítja.

Végig lapozva zongora iskoláját, megtaláltuk abban is ezt a dualiz-

must; iparkodik mindig zeneileg szépet és jót adni ugyanakkor, mikor a növendék haladásához a leghasznosabb anyagot gyűjti össze. A legegyszerűbb gyakorlatokon kezdi s fokozatosan halad a nehézségek felé. Iparkodik megkönnyíteni tanárra és növendékre nézve egyaránt az első évek nehéz munkáját. Egyszerűsíti a felosztást, a számolást az által, hogy *egységeket* használ, s nem követeli a 7—8 éves gyermektől, hogy az a $^3/_4$ üteny elvont képletét megértse. Egyszerűen három *egységet* tanít, s a gyermek értelmét nem terheli a 4-ik hiányzó egység felfogásával. Már maga ez az *ujítás* igen becsessé fogja tenni az értelmes tanító előtt az iskolát. Részemről még hálásabb vagyok Erney iránt azért, hogy *magyar* dalokat vett fel a IV-ik füzet anyaga közé, s hogy ezeket, valamint idegen stylü gyakorlatait szép formában nyujtja a növendéknek. *Ma*, mikor legfőbb törekvésünk magyarrá tenni Magyarországot minden téren, nem méltányolhatjuk eléggé a magyar dal iskolaképessé tételét. Hazafias kötelessége lesz minden zenetanárnak és tanárnőnek a külföldi zongora iskolák helyét az Erney iskolájával tölteni be. Anyagra és kidolgozásra nézve felér bármelyik hasonló kaliberű német iskolával, *szellemre* nézve pedig nekünk sokkal becsesebb a «Fakó lovam» és a «Cserebogár» dallama, mint a «Velenczei karnevál», melyet még a nagy nevű Köhler sem átallott iskolájába felvenni.

Szabadítsuk meg magunkat végre a német iskolák jármától, s pártoljuk azt, a mi hazai, főleg ha oly kitünő és használható, mint a jelen «Uj iskola.» Különösen *vidéki* nevelőnőink volnának arra hivatva, hogy a gentry családokhoz 100 és 100 példányban beimportált Dahn etc.-féle zongora iskolákat az Erneyével cseréljék fel. S első sorban is az ő pártfogásukba és figyelmökbe óhajtottam ajánlani e hasznos művet.

Székely Ilona.